

a suis descuerunt: & tamen excusatissimus essem, etiam si non precepta illorum sequerer, sed exempla. Hoc quod dico, in duas diuidam partes. Primum ut possit aliquis, uel a prima aetate contemplationi uirtutis totum se tradere, rationem uiuendi quaerere, atq; exercere secreto. Deinde ut possit hoc aliquis, emeritis iam stipendijs, proligata aetate iure optimo facere, & ad alios actus animos referre, uirginum uel talium more, quae annis inter officia diuisis, discunt facere sacra, & cum didicerunt docent. Haec Stoicis quoq; placere ostendam, non quia legem dixerim mihi, cum didicerunt docent. Haec Stoicis quoq; placere ostendam, sed quia ipsa patitur me ire in illorum sententiam, quam si quis semper piue committere, non quia ipsa patitur me ire in illorum sententiam, quam si quis semper unius sequitur, non iniuria, sed factionis est. Vtinam quidam iam tentent omnia, & in opera confestim ueritas esset, nihilq; ex decretis mutaremus. Nunc ueritatem cum eis ipsis qui docent, quaerimus. Duae maximae in hac re dissident sectae Epicureorū & Stoicorum. Sed utraq; ad ociū diuersa uia mittit. Epicurus ait: Non accedet ad. R. P. sapiēs, nisi siquid interuenerit. Zenon ait: Accedet ad. R. P. nisi siquid impeditur. Alter ociū ex proposito petit: Alter ex causa. Causa autem late illa patet, si. R. P. corruptior est, q̄ ut adiuuari possit, si occupata est malis. Non nitetur sapiens in superuacuo, nec se nihil p̄ futuris impendet, si parum habebit authoritatis aut uirium. Nec illum erit amissura. R. P. si ualido illum impedit, quomodo nauem cassam non deduceret in mare, quomodo nomen in militia non daret debilis, sic aditum quem inhabilem sciet, non accedet. Potest ergo & ille cui omnia adhuc in integro sunt, anteq; ulla experiat tepestates, in tuto subsistere, & protinus commendare se nouis artibus, & illud beatum ociū exigere, uirtutū cultor, quae exerceri etiam quietissimis possunt. Hoc nempe ab homine exigit, ut prosit hominibus, si fieri potest multis, si minus paucis, si minus proximis, si minus sibi. Nam cum se utilem ceteris efficit, commune agit negocium. Quoniam qui se deteriorem facit, non sibi tantummodo nocet, sed etiam omnibus eis, quibus melior factus prodesse potuisset. Sed si quis bene de se meretur: hoc ipso alijs prodest, quod illis profuturum parat. Duas. R. P. animo complectamur. Alteram magnam, & uere publicam, qua diu atq; homines continentur, in qua non ad hunc angulum respicimus, aut illum, sed terminos ciuitatis nostrae cum sole metimur. Alteram cui nos ascripsit conditio nascendi. Haec aut Atheniensium erit, aut Carthaginensium erit, aut alterius alicuius, quae non ad omnes pertinet homines, sed ad certos. Quidam eodem tempore utriq; R. P. dant operam maiori atq; minoriq;. Quidam tantū minori, quidam tantum maiori, huic maiori. R. P. & in ocio deferuire possumus, imo uero nescio an in ocio melius, ut quaeramus quid sit uirtus una pluresue sint. Natura an ars bonos uiros faciat. Vnū sit hoc, quod maria terraq; & maria terris inserta cōplectitur. An multa deus corpora eiusmodi sparsit. Cōtinua sit omnis & plena materia, & ex qua cūcta gignuntur, an diducta, & solidis inane permixtum sit, deus sedens opus suum spectet, an tractet. Vtrum ne extrinsecus illi circūfusus sit, an toti inditus. Immobiles sit mundus, an inter caduca, & ad tempus nata numerā dus. Haec qui cōteplatur, qd deo praestat: Ne tanta eius opera sine teste sint. Solemus dicere summum bonū esse secundum naturam uiuere. Natura ad utriq; genuit, & cōtemplationi rerum & actioni. Nunc improbemus, quod prius diximus. Quid porro, hoc non erit, p̄ barum, si se unusquisq; consuluerit, quantā cupiditatem habeat: ignota noscendi, quā ad omnes fabulas excitetur. Navigant quidam, & labores peregrinationis longissimae una mercede perpetuuntur, cognoscendi aliquid abditum remotiq;. Haec res ad spectacula populos contrahit. Haec cogit praclusa rimari, secretiora exquirere, antiquitates euolueri, mores barbararū audire gentium. Curiosum nobis natura ingeniu dedit, & artis sibi ac pulchritudinis suae conscia, spectatores nos tantis rerum spectaculis genuit, perditura fructum sui, si tam magna, tam clara, tam subtiliter ducta, tam nitida & non uno genere formosa solitudi ostenderet. Vt scias illam spectari uoluisse, non tantū aspici, uide quē nobis locum dederit. In medio nos sui parte constituit, & conspectū omnium nobis dedit, nec erexit tantummodo hominem, sed etiam ad contemplatione factum, ut ab ortu sydera in occasum labentia prosequi posset, & uultum suū circūferre cum toto corpore sublime fecit illi caput, & collo flexibili imposuit. Deinde sena per diem, sena per noctē, signa perlucunt, nullam non partem sui explicuit. Vt per haec quae obtulerat eius oculis, cupiditate

Alt. unde, sed melius unū.
Alt. aera.

lis, cupiditate faceret, etiam ceterorū, nec enim omnia, nec tanta uisus, quanta sunt, sed acies nostra aperit sibi inuestigando uiam, & fundamenta uera facit. Vt inq̄sio trāsiret ex apertis in obscura, & aliquid ipso mundo inueniat antiquius, unde ista sydera alii erint. Quis fuerit uniuersi status anteq; singula in partes descenderint: quae ratio merita & confusa diduxerit: Quis loca rebus assignauerit: suaapte natura grauia descēderint, & uolauerint leuia, an propter uisum pondus corporum altior aliqua uis legem singulis dixerit, an illud uerum sit, quod a me probatur, homines diuini spiritus esse partem, ac ueluti scintillas quasdam sacrorum in terras desiluisse, atq; ex alieno loco exisse. Cogitatio nostra caeli munimenta perumpit, nec contenta est id, quod ostenditur scire. Illud, inq̄, scrutor quod ultra mundū iacet, utrum ne profunda uastitas sit. An & hoc ipsum terminis suis claudatur, qualis sit habitus exclusis, informia & confusa sunt, an in omnem partem tantundem loci obtinentia, an & illa in aliquem cultum descripta sint, huic cohaere: an mundo, an longe ab hoc secesserint, & hic in uacuo uolentur, indiuidua sint, p̄ quae struere omne id quod natum futurumq; est, an continua eorum materia sit, & per totū mutabilis. Vtrum contraria inter se elementa sint, an non pugnent, sed per diuersa cōspiciant. Ad haec quaerenda natus aestima, quod nō multū acceperit temporis, etiam si illud totum sibi uendicat, cui licet nihil facilitate eripi, nihil negligentia patiat excidere, licet horas suas auarissime seruet, & usq; in ultima aetate huanae terminos procedat. Nec quicq; illi ex eo, quod natura constituit, fortuna concutiat, tamē homo ad immortalitū cognitionem nimis mortalis est. Ego secundū naturā uiuo, si totum me illi dedi, si illius admirator cultorq; sum. Natura autem utriq; facere me uoluit, & agere, & contemplatiō uacare. Vtrūq; facio, quoniam ne cōtemplatio quidem sine actione est. Sed refert, inquis, an ad hanc uoluptatis causā accesserit, nihil aliud ex illa petens, q̄ assiduam cōteplationem, quae sine exitu est. Est em̄ dulcis, & habet illecebras suas. Aduersus hoc tibi respondeo, aequae refert, quo animo ciuilem agas uitā, an semper inquietus sis: Nec unq; sumas illud tempus, quo ab humanis ad diuina respicias. Quomodo res appetere sine ullo uitutum amore, & sine cultu ingenij, ac nudas adere operas, minime probabile est. (Miscere enim inter se ista, & cōfunderi debent) sic imperfectum ac languidum bonum est, in ocium sine actū proiecta uirtus, nunq; id quod didicit ostendens. Quis negat illi debere profectus suos in opere tentare: nec tantum quid faciendum sit cogitare, sed etiam aliquando manū exercere, & ea quae meditata sunt, ad uerū perducere: Quid si p̄ ipsum sapientem non est mora, si non actor deest, sed agenda desunt: Ecquid illi secum esse permittes: quo animo ad ocium sapiens secedit: Vt sciat secum quoq; ea acturum, per quae posteris prosit. Nos certe sumus, qui dicimus, & Zenonem & Chryssippū maiora egisse q̄ si duxissent honores, gessissent honores, leges tulissent, quas non unū ciuitati, sed toti humano generi tulerunt. Quid ergo est: quare tale ocium non conuenit bono uiro, per quod futura saecula ordinet, nec apud paucos concionetur, sed apud omnes omnū gentium homines quicq; erunt: Ad summā quaero, an ex praeceptis suis uixerint Cleantes & Chryssippus & Zenon. Non dubie respondebis sic illos uixisse, quemadmodū dixerant esse uiuē dum. Atqui nemo illorum. R. P. administrauit. Non fuit, inquis, aut ea fortuna, aut dignitas ea, quae admitti ad publicarum rerum tractationem solet, sed idem nihilominus non segnem egere uitam. Inuenerunt quemadmodū plus quies illorū hominibus prodesset, q̄ aliorum discursus & sudor. Ergo nihilominus hi multum egisse uisi sunt, q̄ uis nihil publicae ageret. Praeterea tria genera sunt uitae, inter quae quid sit optimū quari solet. Vnum uoluptati uacat, alterum cōtemplationi, tertiū actioni. Primū, quod deposita contentione, depositoque odio, quod implacabile est, diuersa sequentibus indiximus, uideamus an haec omnia ad idem sub alio atq; alio titulo perueniunt. Nec ille qui uoluptatem probat, sine cōteplatione est, nec ille qui se cōteplationi inseruit, sine uoluptate est, nec ille cuius uita actionibus destinata est, sine cōteplatione est. Plurimum, inquis, discriminis est, utrum aliqua res propositum, an propositi alterius accessio sit: Sane grande discrimen. Tamen alterum sine altero non est. Nec ille sine actione cōteplatur, nec is sine cōteplatione agit. Nec ille tertius, de quo male existimare consensimus, uoluptatem inertem probat, sed eam, qua ratione efficit firmam, sibi. Ita & haec

fast maxie.

fast conferi opinor legē dū conferri

m ipsa uolūta

est, quod appellationis græcæ uim debet habere, non faciẽm. Ergo querimus quomodo animus semper æqualis, secũdoq; cursu eat, propiciusq; sibi sit, & sua lætus aspiciat, & hoc gaudium non interrumpat, sed placido statu maneat, nec attollẽs se unq; nec deprimẽs. Id tranquillitas erit. Quomodo ad hanc perueniri possit, in uniuersum quæramus. Sumes ru ex publico remedio quantum uoles. Totum interim uitium in medium protrahẽdũ est, ex quo cognoscat quisq; partem suam. Si multum, intelliges quãto minus negocij habeas, cum fastidio tui, q; hi quos ad professionem speciosam alligatos, & sub ingenti titulo laborantes, in sua simulatione pudor magis q; uoluntas tenet. Omnes in eadem causa q; quibus difficilis somnus, uersant se, & hoc atq; illo modo componunt, donec quietem lassitudine inueniant, statũ uita suæ formando, subinde in eo nouissime manent, in quo illos non mutandi odium, sed senectus ad nouandum pigra deprehẽdit. Adijce & illos, qui non in constantia uitio parum leues sunt, sed inertia. Viuunt non quomodo uolunt, sed quomodo cœperunt. Innumerabiles deinde proprietates sunt, sed unus affectus uitij displicere sibi, hoc oritur ab intemperantia animi, & cupiditatibus timidis, aut parum prosperis, ubi aut non audent, quantum concupiscunt, aut non consequũtur, & in spem totũ prominent, semper instabiles mobilesq; sunt. Quod necesse est accidere pendenti bus, ad uota sua omnia uia pendent, & inhoneste ac difficilia docent, coguntq; & ubi sine premio labor est, torquet illos irritũ decus. Nec dolẽt se praua frustra uoluisse. Tũc illos & poenitentia cœpti tenet, & incipiendi timor. Surrepitq; illa iactatio animi, non inuenientis exitum. Quia nec cupiditatibus suis imperare, nec obsequi possunt. Et cuncta tio uita, parum se explicantis, & inter destituta uota torpentis animi sitis. Quæ omnia grauiora sunt, ubi odio infelicitatis operosa ad ocium profugerũt, ad secreta studia, quæ pati non potest animus ad ciuilia erectus, agendiq; cupidus, & natura inquietus, parum scilicet in se solatorum habens. Ideoq; detrahis oblectationibus, quas ipsa occupationes discurrunt solubiles præbent, domum, solitudinem, parietes non fert, inuitus aspicit se, sibi rellctus. Hinc illud est redium, & displicentia sui, & nullq; residens animi uolutatio, & ocij sui tristis atq; ægra patientia. Vtiq; ubi causas lateri pudet, tormenta introrsus egit uerecũdia, in angusto inclusa cupiditates sine exitu seipias strangulat. Inde moeror marcorq; & ille fluctus mentis incertæ, quam incohata habent suspensam, deploratam, tristem. Inde ille affectus ocium suum detestantium, quærentiumq; nihil ipsos habere, quod agat, & alienis incrementis inimicissima inuidia. Alit enim liuorem infelix inertia, & omnes de strui cupiunt, quia se non potuerunt prouehere. Et ex hac deinde uersatione alienorum processũ, & suorum desperatione, obirascens fortunæ animus, & de sæculo quærens, & in angulos se retrahens, & pœnæ incubans suæ, dum redet sui pigetq;. Natura enim humanus animus agilis est, & pronus ad motus. Grata omnis illi excitandi se, abstrahediq; matricea est. Gratiior quibusdam pessimis ingenijs, quæ occupationibus libenter deteruntur, ut ulcera quædam nocturnas manus appetunt, & tactu gaudent. Et scædam corporum scabiem delectat, quicquid exasperat. Non aliter dixerim his mentibus, in quas cupiditates uelut mala ulcera erumpunt, uoluptati esse laborem uexationemq;. Sũt enim quædam quæ corpus quoq; nostrum cum quodam dolore delectant, ut uersare se & mirare, nondum fessum latus & alio atq; alio positũ uentilari. Qualis ille Homericus Achilles est, modo pronus, modo supinus, in uariis habitus se ipse componens. Quod ppriũ ægri est, nihil diu pati, & mutationibus ut remedijs uti, inde peregrinationes suscipiuntur uagæ, & litorea pererrantur, & modo mari se, modo terra experitur, semper presentibus infesta leuitas. Nunc Campaniam petamus, iam delicata fastidio sint, inculta uideantur. Brutios & Lucanos saltus persequamur. Aliquid tamen inter deserta amœnit requiratur, in quo luxuriosi oculi longo locorum horrentium squalore releuentur. Tarentum petatur, laudatusq; portus, & Hyberna cœli mitioris, & recto uelantis, quæ satis opulenta turbæ est. Iam hæctamus cursum ad urbem, nimis diu a plausu & fragore aures uacauerunt. Iuat iam & humano sanguine frui. Aliud ex alio suscipitur, & spectacula spectaculis mutantur, ut ait Lucretius. Hoc se quisq; modo semper fugit. Sed quid pdest, si nõ effugit?

effugit, sequit seipse, & urget grauissimus comes. Oes itaq; scire debemus, nõ locorũ uitiũ esse quo laboramus, sed nostrũ. Infimissimi sumus ad omne toleradũ, nec laboris patietes nec uoluptatis, nec nostra, nec ullius rei diutius. Hoc quoddã egit ad mortẽ, quod pposita sæpe mutando, in eadem reuoluebantur, & non reliquerant nouitati locum. Fastidio illis esse cœpit uita & ipse mundus, & subit illud rabidarũ deliciarũ, quousq; eadem?

De exercitatione animi.

ADuersus hoc tedium quo auxilio putem utendum, queris. Optimũ erat (ut ait Athenodorus) actione rerũ & reipublicæ tractatione, & officijs ciuilibus⁹ se detinere. Nam ut quidam sole aut exercitatione & cura corporis educunt, Athletisq; utilissimũ est, lacertos suos, roburq; cui se uendicauerunt, maiore temporis parte nutrire. Ita nobis animũ ad rerum ciuiliũ tutamen parantibus, in opere esse longe pulcherrimum est. Nam cum utilem se efficere ciuibus mortalibusq; propositum habeat, simul & exercetur & proficit, qui in medijs se officijs posuit, cõmunia priuataq; p facultate administrans. Sed quia in hac, inquis, tam insana hominũ ambitione, tot calumniatoribus in deterius secta torquentibus parum tuta simplicitas est, & plus futurũ semper est quod obstet, q; quod succedat, a foro quidem & publico recedẽdum est. Sed habet, ubi se etiam in priuato lare explicet magnus animus. Nec ut leonem animalitq; impetus, caueis cœrctetur, sic hominũ quorum maxime in seductu actiones sunt, ita tamen delituerit, ut ubicũq; ocium suum absconderit, prodesse uelit singulis & uniuersis, ingenio, uoce, consilio. Nec enim is solus Reipu, prodesse, qui candidatos extrahit, & tuetur, reos, & de pace belloq; censet. Sed qui iuentutem exhortatur, qui in tanta bonorũ praeceptorum inopia, uirtute instruat inimicos, qui ad pecuniam luxuriãq; cursu ruentes pẽsar ac retrahit, etsi nihil aliud certe moratur, in priuato publicum negocium agit. An ille plus præstat, qui inter peregrinos, aut ciues, aut urbanos, prator aduentibus affessoribus uerba pronunciat, q; quid sit iusticia, quid pietas, quid sapientia, quid fortitudo, qd mortis contemptus, quid deorum intellectus, quantum hominũ sit bona conscientia. Ergo si tempus in studia conferas, quod subdixeris officijs, non deserueris, nec munus detraheris. Neq; enim ille solus militat, qui in acie stat, & cornu dextrum leuicq; defendit, sed qui portas tuetur, & statione minus periculosa, non ociofa tamen fungitur, uigilantq; seruat, & armamentario præest. Quæ ministeria q;uis incruenta sint, in numerum stipendi orum ueniunt. Sit ad studia reuocaueris, omne uita fastidium effugeris, nec nõ ctem fieri optabis tedio lucis, nec tibi grauis eris, nec alijs superuacuis, multos in amicitiam attrahes, affluetq; ad te optimus quisq;. Nũq; enim q;uis obscura uirtus latet, sed mittit sui signa. Quisquis dignus fuerit, uestigijs illam colliget. Nam si omnẽ conuersationẽ tollimus, & generi humano renunciamus, uiuimusq; in nos tantum conuersi, sequitur hæc solitudo omni studio carentem inopia rerum agendarum. Incipiemus adificia alia ponere, alia subuertere, & mare submouere, & aquas cõtra difficultates locorum educere, & male dispensare tempus, quod nobis natura consumendum dedit, alij parce illo utimur, alij prodige, alij sic impendimus, ut possimus rationem reddere, alij ut nullas habeamus reliquias. Quare nihil turpius est, q; grandis natu senex, qui nullum aliud habet argumentum, quo se probet diu uixisset præter atatem. Mihi charissime Serene nimis uidetur submississe temporibus se Athenodorus, nimis cito refugisse. Nec ego negauerim aliquando cedendum, sed sensim relato gradu, & saluis signis, salua militari dignitate. Sãctiores tutioresq; sunt hostibus suis, qui in fidem cum armis ueniunt. Hoc uirtuti faciendum, studiosoq; uirtutis, si præualebit fortuna, & præcidet agendi facultatem, non statim auerfus inermisq; fugiat, latebras quærens, quasi nullus locus sit, quo nõ possit fortuna persequi. Sed parcius se inferat officijs, & cum delectu inueniat aliquid, in quo utilis ciuitati sit. Militare non licet, honores spectet, priuato uiuendum est, sit orator, silentium inditum est, tacita aduocatiõ ciues iuuet, periculosum etiam ingressu forum est. In domibus, spectaculis, in conuiujs bonum contubernalem, amicũ fidelem, temperatẽ conuiuã agat, officia si ciuis amiserit, hominis exerceat. Ideo magno animo nos non unius urbis mœnibus elusimus, sed in totius orbis cõmercium emisimus. Patriamq; nobis mundum professi sumus, ut liceret latiore uirtuti campum dare. Præclusum tibi tiri

forte bonũ.

bunal est, & rostris prohiberis, aut comitijs. Respice post te, quantum latissimarum regi onum pateat, quantum populorum. Nunquā tibi ita magna pars obstruetur, ut nō maior relinquatur. Sed uide ne totum istud uitium tuum sit. Non uis enim nisi consul, aut prytanes, aut ceryx, aut falces administrare Rempu. Quod si militare nolis, nisi impator aut tribunus, etiam si alij primam frontem tenebunt, te fors inter precarios posuit. Inde uoce, adhortatione, exemplo, animo milita, precis quocq; manibus, ille in praelio inuenit, q̄ partibus conferat, qui stat tamē & clamore iuuat. Tale quiddam facies, si a primate Reipub. parte fortuna submouerit. Stes tamen, clamore uiues, siquis fauces oppressissit, stes tamen, & silentio iuues. Nunquā inutilis est opa ciuis boni. Auditus eius uilulq; uultu, nutu, obstinatione tacita, incessuq; ipso prodest. Ut salutaria quae circa gustum, tactuq; odore proficiunt, ita uirtus utilitatem etiam ex longinquo & latens fundit, siue patiat & sentitur suo iure, siue precarios habet excessus, cogiturq; uela contrahere, siue ociosa, muta q; est & angusto circūscripta, siue ad aperta, in quocunq; habitu est, proffit. Quid tu parū utile putas exemplum bene quiescentis? Longe itaq; optimū miscere ocium rebus, quod tiens actiuosa uita impedimentis fortuitis, aut ciuitatis conditione prohibetur. Nūquā em usq; eo interclusa sunt omnia, ut nulli a cōtioni locus honeste sit. Nonquid potes inuenire urbem miseriam, q̄ Atheniensium fuit, cum illam triginta tyranni diuellerent; mille trecentos ciues, optimū quēq; occiderant. Nec finem ideo faciebant, sed irritabat se ipsam saeuitia. In ciuitate erat ariopagos religiosissimū iudicium. In qua senatus, popululq; q; senatui similis cohibat. Quotidie carnificum triste collegium, & infelix curia tyrannis angusta, poterat ne illa ciuitas conuiescere, in qua tot tyranni, quot satellites erant? Ne spes quidem ulla recipiendae libertatis animis poterat offerri. Nec ulli remedio locus ap̄parebat, contra tantam uim malorum. Vnde enim miserae ciuitati tot armodos? Socrates tamen in medio erat, & lugentes patres consolabatur, & desperantes de Reipub. exhortabatur, & diuitib' opes suas moerentibus exprobrabat, serā periculosa auaritiaē p̄nitentiam, & imitari uolentibus magnū circūferebat exemplar, cum intra triginta domi nos liber incederet. Hunc tamen Athenae ipse in carcere occiderunt. Et qui tuto insultra uerit agmini tyrannorum, cuius libertatem libertas non tulit, ut scias & in afflictā Reipub. esse occasionem sapienti uiro ad se proferendum, & in florenti ac beata, pecuniam, inuidiam, mille alia uitia inermia regnare. Ut cunq; ergo se Respu. dabit, ut cunq; fortuna p̄mittet, ita ut explicabimus nos, aut contrahemus. Vtq; mouebimus, nec alligati metu torpebimus. Immo ille uir fuerit, qui periculis undiq; imminētibus armis & cathenis circum frementibus non alliserit uirtutem, nec absconderit. Nō enim debet seruare se, nec obruere, ut opinor. Curius Dentatus aiebat, malle esse se mortuū, q̄ uiuere. Vltimū malorum est, ex uiuorum numero non exire anteq̄ moriaris, sed faciendum erit, si in Respu. tempus minus tractabile incidis, ut plus ocio ac literis uēdices, nec aliter q̄ periculosa nauigatione submersus portum petas. Nec expectes donec res te dimittant, sed ab ipsis teipse distungas.

Inspicere autem debemus primū nosmetipsos, deinde quae aggredimur negocia, deinde eos quorum causa, aut cū quibus. Ante omnia necesse est seipsum aestimare. Quia fere plus nobis uidemur posse q̄ possimus, alius eloquentia fiducia probabitur, alius patrimonio suo plus imperauit q̄ ferre possit, alius infirmū corpus laborioso oppressit officio. Quorundam parum idonea est uerecūdia rebus ciuilib', quae primam frontem desiderant, quorum contumacia non facit ad aulam. Quidam non habent iram in potestate, & illos ad temeraria uerba qualibet indignatio effert. Quidā urbanitatem nesciunt continere, nec periculosis abstinet a salubus. Omnibus his utilior negocio quies est. Ferox impatientisq; natura irritamenta nocitua libertati euitet.

Aestimanda sunt deinde ipsa quae aggredimur, & uires nostrae cū rebus quas tentaturi sumus comparanda. Debet enim semper plus esse uirium in actore, q̄ in pondere. Necesse est ut opprimant onera, quae serente maiora sunt. Quaedam praeterea non tam magna sunt negocia q̄ foecunda, multumq; negociorum ferunt, & haec fugienda sunt, ex quibus noua occupatio multiplexq; nascetur. Nec accedendum eo, unde liber regressus non sit. His ad mouenda manus est, quorum finem, aut fa-

ccre, aut

cere, aut certe sperare possis. Relinquenda quae latius actu procedunt, nec ubi propolis eris desinunt.

Hominum nāq; delectus habendus est, an digni sint, quibus partē uitae nostrae impendamus; an ad illos temporis nostri iactura perueniat. Quidam ultro officia nostra nobis imputant. Athenodorus ait, ne ad cenam quidam se iturum, ad eum, qui sibi nil p̄ hoc debiturus sit. Puto intelligis multo minus ad eos iturum, qui cum amicorum officijs paria in mensa faciunt, qui sercula pro congiarijs numerant, quasi in alienum honorem in temperates sint, deinde illi sint testes spectatoresq; nō delectabit in popina secreta. Considerandum est, utrum natura tua agendis rebus, an ocio, studio, contemplationiq; aptior sit, & eo inclinandum, quo te uis ingenij refert. Socrates Ephorum iniecta manu, a foro subduxit, utiliore componendis monumentis historiariarum. Male enim respondēt, coacta ingenia, reluctante natura irritus labor est.

De his quae animū delectant, & de cōmodis amicitiae, & quod amicus cupiditate uacuu eligatur.

Nihil tamen aequae oblectauerit animū, quā amicitia fidelis. Quantum bonū est, ubi sunt praeparata pectora, in quae tuto secretum omne descendat, quorū conscientiam minus q̄ tuam timeas, quorum sermo sollicitudinem leniat, sententia cōsiliū expediat, hilaritas tristitia dissipet, cōspectus ipse delectet. Quos scilicet uacuos quantum fieri poterit a cupiditatibus, eligemus. Serpunt enim uitia, & in proximū quēq; transiliunt, & contactu nocent. Itaq; ut quod in pestilentia curandū est, ne corruptis iam corporibus & morbo flagrantibus assideamus, quia pericula trahem', afflatuq; ipso in proximo laborabimus. Ita in amicorum legendis ingenijs dabimus operam, ut q̄ minime inquinatos assumamus. Initium morbi est, agris sana miscere, nec hoc praeciperim tibi ut neminem nisi sapientem sequearis, aut attrahas. Vbi enim istud inuenies, quod tot saeculis quaerimus? Pro optimo est minime malus, uix tibi esset facultas delectus felicioris, si inter Platonas & Xenophontas, & illum Socratici factus puentū bonos quareres, aut si tibi potestas Catonianae fieret ataris, quae plarosq; dignos tulit, q̄ Catonis saeculo nascerent'. Sicut multos peiores, q̄ unq̄ alias maiorūq; molitores scelerū. Vtraq; enim turba opus erat, ut Cato posset intelligi, habere debuit & bonos, quibus se approbaret, & malos in quibus uim suam experiret, nunc uero in tanta bonorū agestateminaus fastidiosa fiat electio. Praecipue tamē uidentur tristes, & omnia deplorantes, quibus nulla non causa in querelas placet. Constet illi licet fides & beneficentia, traq̄ uillitati tamē inimicus est comes perturbatus, & omnia gemens.

De mutatione animi.

Transseamus ad patrimoniam, maximam humanarū erumnarū materiam. Nam si omnia alia quibus angimur compares, mortes, agrotationes, metus, desyderia, dolorum laborumq; patientiam, cum is quae nobis mala pecunia nostra exhibet, haec pars multum praegrabit. Itaq; cogitandum est, quanto leuior dolor sit non habere q̄ perdere. Et intelligamus paupertatem eo minorum tormentorum, quo minorū damnorū esse materiam. Erras enim si putas animosius detrimētā diuites ferre. Maximis minimisq; corporibus par est dolor uulneris. Bion eleganter ait, Nō minus molestum esse caluis q̄ comatis pilos uelli. Idem scias licet, de pauperibus, locupletibusq; par illis esse tormentū. Vtq; enim pecunia sua adhaesit, nec sine sensu auelli pot. Tolerabilis autem est, ut dixi, faciliusq; non acquirere, q̄ amittere. Ideoq; latiores uidebis quos nunq̄ fortuna respexit, q̄ quos deseruit. Vidit hoc Diogenes, uir ingētis animi, & effecit ne quid sibi eripi posset. Tu istud paupertatem, inopiam, agestatem uocas; quod uoles ignominiosum securitatis nomen impone. Putabo hunc non esse felicem, si quem mihi alium inueneris, cui nihil pereat. Aut ego fallor, aut regnum est, inter auaros, circumscriptores, latrones, plagarios, unum esse, cui noceri non possit. Siquis de felicitate Diogenes dubitat, potest ipse dubitare & de deorum immortalium statu, an parum beate degant, quod illis non praedia, nec hortī sint, nec alieno colono rura preciosa, nec grande in foro foenus. Non pudent, quisquis diuitias stupes. Respice agedum mundum, Nudos uidebis deos, omnia dantes, nihil habentes. Hunc tu pauperem putas; an

Dijis immortalibus similem, qui se fortuitis omnibus exiit? Feliciores tu Demetrium Pompeianum uocas, quem non puduit locupletiores esse Pompeio? Numerus illi quod tidie seruorum uelut imperatori exercitus, referebatur. Cui iam dudum diuitia esse debuerant, duo uicarij, & cella laxior. At Diogeni seruus unicus fugit, nec eum reducere cum monstraretur, tanti putauit. Turpe est, inquit, Mathen sine Diogene posse uiuere, Diogenem sine Mathen non posse. Videtur mihi dixisse, Age tuum negocium fortuna nihil apud Diogenem iam tui est, fugit mihi seruus, immo liber abiit. Familia uestiarium petiit uitiumq;. Tot uentres auidissimorum animalium tuendi sunt. Emenda uestis, & custodienda rapacissima manus, & flentium detestantiumq; ministrarijs utendum. Quam tu ille felicio, qui nihil ulli debet, nisi quod facillime negat sibi, sed quoniam non est tantum roboris nobis, angustada certe sunt patrimonia, ut minus ad iniurias fortunae sumus expositi. Habitoria sunt corpora imbecilla, quae in arma sua contrahi possunt, quae sepe funduntur, & undiq; magnitudo sua uulneribus obiecit. Optimus pecuniae modus est, qui nec in paupertatem cadit, nec procul a paupertate difcedit.

De uana gloria remouenda.

Placebit autem nobis mensura, si prius parsimonia placuerit, sine qua nec ullae opes sufficiunt, nec ullae non satis patent, praesertim cum in uicino remedium sit, & possit ipsa paupertas in diuitias se, aduocata frugalitate, conuerrere. Assuescamus a nobis remouere pompam, & usum rerum ornata metiri. Cibum famem domet, potio sitim, libidinq; qua necesse est effluat. Discamus membris nostris inuitis cultum uitiumq; non ad noua exempla componere, sed ut maiorum suadent mores. Discamus continentiam augere, luxuriam coercere, gulam temperare, iracundiam lenire, paupertatem aequis oculis aspicere, frugalitatem colere. Etiam si hos pudebit desiderarijs naturalibus paruo parata remedia adhibere, spes effrenatas, & animi in futura eminentem uelut sub uinculis habere descendum est. Id agere, ut diuitias a nobis potius quam a fortuna petamus. Non potest inquam tanta uarietas & iniquitas casuum ita depelli, ut non multum procellarum iruat. Magna armamenta uel a pandentibus, cogenda in artibus sunt, uel tela in uanum cadant. Ideoq; exilia interdum calamitatesq; in remedium celerare, & leuioribus incommodis grauiora sanata sunt, ubi parum auditi praecipua animus, nec curari mollius potest. Quid ni, durius enim consilium, & si paupertas & ignominiosa rerum euersio adhibetur, malo malum opponitur. Assuescamus ergo cenare posse sine populo, & seruis paucioribus seruire, & uestes parare, in quod inuenta sunt. Habere contraeius, non in cursu tantum circiq; certamine, sed in spacijs uitae interius flectendum est. Studiorum quoq; quae liberalissima impensa est, tadium rationem habet, quod diu modum. Quo mihi innumerabiles libros & bibliothecas, quarum dominus uix tota uita sua indies perlegit: Onerat discentem turba, non instruit. Multoq; satius est paucis te auctoribus tradere, quam errare per multos. Quadraginta milia librorum Alexandria arserunt, pulcherrimum regiae opulentiae monumentum. Alius laudauerit, sicut Liuius, qui elegantiae regum curaeq; egregium id opus ait fuisse. Non fuit elegantiae illud, aut cura, sed studiosa luxuria, immo ne studiosa quidem, quoniam non in studium, sed in spectaculum comparauerant, sicut plarimq; ignaris etiam seruilium literarum libri, non studiorum instrumenta, sed conationum ornamenta sunt. Paretur itaq; librorum quantum satis sit, nihil in apparatus. Honestus, inquit, hos impese quod in Corinthia pictas tabulas effuderint. Vitiosum est ubiq; quod nimium est. Quid habes, cur ignoscas homini, & armarij cedro, atq; ebori captanti, corpora conquirenti, aut ignotorum auctorum, aut improbarum, & inter tot milia librorum oscitanti? cui uoluminum suorum frontes maxime placent, tituliq; Apud desidiosissimos ergo uidebis quicquid orationum historiarumq; est, & recto tenus extructa loculamenta. Iam enim inter balnearia & thermas & bibliotheca quoq;, ut necessarium domus ornamentum expolitur. Ignoscerem plane, si studiorum nimia cupidine oriretur. Nunc ista exquilita cum imaginibus suis descripta, & sacrorum opera ingeniorum in speciem & cultum parietum comparantur.

De aduersitate ferenda.

At in aliquod genus uitae difficile incidisti, & tibi ignorantem uel publica fortuna uel pri

tuna, uel priuata laqueum impiegit, quem nec soluere possis, nec erumpere. Cogita compeditos, primo aegre ferre onera & impedimenta, quorum, deinde ubi non indignari illa, sed pati propoluerunt, necessitas fortiter ferre, & ceteri, consuetudo facile. Inuenies in quolibet genere uitae oblectamenta, & remissiones, & uoluptatem, si uolueris malam putare uitam quam quod inuidiosam facere. Nullo melius nomine de nobis natura meruit, quam cum sciret quibus erumnis nasceremur, calamitatum mollimentum consuetudine inuenit, cito in familiaritate grauilima adducens. Nemo duraret, si rerum aduersarum eandem uim assiduitas haberet, quam primus ictus. Omnes cum fortuna copulati sumus. Aliorum aurea cathena est, aliorum laxa, aliorum arcta & sordida. Sed quid refert? eadem custodia uniuersos circūdidit, alligatiq; sunt etiam qui alligauerunt, nisi tu forte leuiore in sinistra cathena putas, alium honores, alium opes uincunt. Quosdam nobilitas, quosdam humilitas premit, quibusdam aliena supra caput imperia sunt, quibusdam sua, quosdam ex illis uno loco tenent sacerdotia. Omnis uita seruitium est. Assuescenda itaq; conditioni suae, & quod minime de illa querendum, & quicquid habet circa se comodi, apprehendendum est. Nihil tam acerbum est, in quo non aequus animus solatium inueniat. Exigua saepe area in multos usus describens arte patuere, & quibus angustam pedem dispositio fecit habitaculum. Adhibe ratione difficultatibus, posunt & dura molliri, & angusta laxari, & grauius rite ferretes minus premere. Non sunt praeterea cupiditates in longinquum mittenda, sed in uicinum illis egredi permittamus, quonia in cludi ex toto non patiunt. Relictis his quae aut non possunt fieri, aut difficulter possunt, prope posita, spes nostrae alludetia sequamur. Sed sciamus omnia aequae leuia esse, extrinsecus diuersas facies habentia, introrsus pariter uana. Nec inuideamus altius stantibus. Quae excelsa uidebantur, praerupta sunt. Illi rursus quos fors iniqua in ancipiti posuit, tutiores erunt, superbia detrahendo rebus pro se superbis, & fortuna sua quam maxime potuerunt in planum deferendo. Multi quidem sunt, quibus necessario haerendum sit in fastigio suo, ex quo non possunt, nisi cadendo descendere. Sed hoc ipsam testentur maximus onus suum esse, quod alijs graues esse cogant, nec subleuatos se, sed suffixos, iusticia, mansuetudine humana, large, & benigna manu praeparat, multa ad secundos casus praesidia, quorum spe securius pendeant. Nihil tam aequae nos ab his animi fluctibus uendicauerit, quam semper aliquem incrementis terminum fingere, nec fortunae arbitrium desinendi dare, sed seipsum quidem ultro citra exple horrenti consistere. Sic & aliae quae cupiditates animi acient, & finitae non in immensum incertumq; producent.

Ad imperitos & mediocres & male sanos hic meus sermo pertinet, non ad sapientem. Huic non timide, nec pedetentim ambulandum est. Tanta enim fiducia sui est ut obuiam fortunae irae non dubitet, nec unquam loco ulli cessurus sit, nec habet ubi illam timeat. Quia non mancipia tantum possessione, & dignitatem, sed corpus quoque suum & oculos, & quicquid est chariorē uitam futurum, seque ipsum inter precaria numerat. Uitumq; ut comodatus sibi & reposcentibus sine tristitia redditurus. Nec ideo est uilis sibi, quia scit se suum non esse, sed omnia tam diligenter faciet, tam circūspice, quam religio sus homo sanctusq; solet intueri fidei commissa. Quandoque aut reddere iubebitur, non quaretur cum fortuna, sed dicet, gratias ago pro eo, quod possedi, habuiq;. Magna quidem res tua mercede colui, sed quia imperas illa do, caedo gratis libensq;. Siquid habere me tu uolueris, etiam nunc seruabo, si aliud placet, ego uero faciam. Signatim argentum, domus, familiamq; mea reddo, restituo. Si appellauerit natura, quae prior nobis credidit, & huic dicemus, Recipe animo meliore quam dedisti, non tergiuerfor nec refugio, paratum habes a uolente, quod non sententiis dedisti. Aufer, reuertenti unde ueneris, quid graue est? Male uerget, quisquis nescit bene mori. Huic itaq; primū rei precium detrahendum est, & spiritus inter seruitia numerandus. Gladiatores (ait Cicero) inuisos habemus, si omnimodo uitam impetrare cupiunt, fauemus si contemptum eius pro se ferunt. Idē euenire nobis scias. Saep enim causa moriendi est timide mori, fortuna illa quae ludos sibi faciat, quo, inquit, te referuem malum & trepidum animal; eo magis conuulneraberis & confodieris, quia nescis praebere iugulum. Viues diutius, & morieris expeditus, qui ferrum non subducta ceruice, nec manibus oppositis, sed animose recipis. Qui mortem timebit, nihil unquam pro homine uiuio faciet. At qui scit hoc sibi cum contingeret, statim conditum, uiuet ad formulam, & simul

† alt habitabitur.
† alt scire

† alt imperctos.

& simul illud quoque eodem animi robore præstabit, ne quid ex his quæ eueniunt subitū sit. Quicquid enim fieri potest, quasi futurum prospiciendo, malorum omnium impetus molliet, qui ad preparatos expectantescque nihil afferunt noui, securis & beata tantū spectantibus graues eueniunt. Morbus & captiuius, ruina, ignis, nihil horum repentinum est. Sciebam inquam tumultuosum me contuberniū natura duxisset. Toties in uicinia mea cōclamatum est, totiens prope limen immaturas exequias fax cereusque pressit. Sæpe altius uentis ædificij fragor sonuit. Multos ex his, quorum forum, curia, sermo mecum contraxerat, nox abstulit, & ad sodalitiū manus copulatas intercidit. Miror aliquando ad me pericula accessisse, quæ circa me semper errauerint. Magna pars hominū est, quæ nauigatura de tempestate non cogitat. Nunquam me in bona re, mali pudebit auctoris. Publius tragicis comicisque uehementior ingenijs, quotiens inimicas ineptias, & uerba ad summam caueam spectantia reliquit, inter multa alia cothurno non tantum fortior, & hoc ait, Cuius potest accidere quod cuique potest. Hoc si quis in medullas demiserit, & omnia aliena mala quorum ingens quotidie copia est, sic aspexerit, tanquam illis liberū & ad se iter sit, multo ante se armabit, quam petatur. Sero animus ad periculorum patientiam post pericula instruitur. Non putauit hoc futurum, nunquam hoc euenturum credidisset. Quare autem non? quæ sunt diuitiæ quas non ægestas, & fames, & medicas a tergo sequatur: quæ dignitas, cuius non protexam & augurale, & lora patricia, & sordes comitentur, & exportatio, notæ & mille maculæ, & extrema contentio? Quod regnum est, cui non parata sit ruina? & proculcatio, & dominus, & carnis ex? nec magnis ista interuallis diuisa, sed horæ momentum interest inter solum, & aulam ingenuam. Scito ergo omnem conditionem uersabilem esse, & quicquid in ullum incurrit, posse in te quoque incurre. Locuples es, nunquid dicitur Pompeio: cui cum Granus uetus cognatus, hospes nouus aperuisset, Cæsaris domum ut suam clauderet, defuit panis & aqua, cum tot flumina possideret in suo orientia, & in suo cadentia, mendicauit stillicidia, fame ac siti perijt. In palatio cognata, dum illi hæres publicū funus esurienti locat, honoribus summis functus est, nunquid aut tam magnis, aut tam insperatis, aut tam uniuersis, quam Scianus, quo die illum senatus deduxerat, populus in frustra diuisit, in quem quicquid congeri poterat, dii hominesque contulerant, & ex eo nihil superfluit, quod carnis ex traheret. Rex es, nō ad Cæsum te mittam, qui in rogum suum descendit iussus, & extingui uidit, factus non regno tantū, sed etiam morti suæ superstes, non ad Iugurthā, quæ populus Romanus intra annum quem timerat, spectauit. Ptolemæum Africæ regem, Armeniæ Mitridatem inter Gaianas custodias uidiimus. Alter in exilium missus est, Alter ut meliore fide uteretur optabat. In tanta rerum sursum ac deorsum euntium uersatione, si non quicquid fieri potest, pro futuro habes, das in te uires rebus aduersis, quas infregit, quisquis prior uidit. Proximum ab his erit, ne aut in superuacuis ex superuacuo laboremus. Id est, ne quæ aut nō possumus consequi, concupiscamus. Aut adepti cupiditatum uanitatem nostrarum sero post multū pudorē intelligamus. Id est, ne aut labor irritus sine effectu sit, aut effectus labore indignus. Fere enim ex his tristitia sequitur, si aut nō successit, aut successus pudet.

De uagationibus contra propositum.

Circumcidenda est concursatio, qualis est magnæ parti hominū, domos, & theatra, & fora pererrantium. Alienis se negocijs offerunt, semper aliquid agētibz similes. Horum & si aliquem exeuntem de domo interrogaueris, quo tu: quid cogitas? Respondet tibi, Non me hercule scio, sed aliquos uidebo aliquid agā. Sine proposito uaganētes quærētes negocia, nec quæ destinauerūt agūt, sed in quæ incurrerūt. Inconuultus illis uanuscque cursus est, qualis formicis pro arbuta repentibus, quæ in summū cacumen, deinde in imum inanes aguntur. His plarique similem uitam agunt, quorum nec immerito quis inquietam inertiam dixerit. Quorundam quasi ad incendium currētium miseraberis, usque eo impellunt obuios, & se aliosque præcipitant. Cū interim cōcurrerunt, aut salutari alique non resalutaturū, aut funus ignoti hominis plecuri, aut iudiciū sæpe litigantis, aut ad sponfaliam sæpe nubentis, & lecticam assecrati, quibusdam locis & in se contulerint. Deinde domū cum superuacua reuertentes lassitudine, iurant nec scisse se ipsos, quare exierint, sed ubi fuerint. Postero die erraturi pro eadē illa uestigia. Omnis itaque labor alius

labor aliquo referatur, aliquo respiciatur, non industria inquietos, sed insanos falsa rerum imagines agitant. Nam ne illi quidē sine aliqua spe mouent, proritat illos alicuius rei species, cuius uanitate capta mens non coarguit. Eodem modo unūquemque ex his quæ agendum turbam exeunt, inanes & leues etiam causæ per urbem circūducunt, nihilque habent in quo labor & lux orta expellit, & cum multorum frustra limitibus illius nomenclator peralutauit, a multis exclusus, neminē ex omnibus difficilium domi esse se cōuenit. Ex hoc malo dependet illud temerariū uitium, auscultatio, & publicorum secretorum inquisitio, & multarum rerum scientia, quæ nec tuto narrantur, nec tuto audiuntur. Hoc secutum puto Democritum ita coepisse. Qui tranquille uolet uiuere, nec priuatim agat, nec multa, nec publice, ad superuacua se ferat. Nam si necessaria sunt & priuatim & publice, non tantum multa, sed innumerabilia agenda sunt. Vbi uero nullum officium solenne non citat, inhihendæ actiones sunt.

De uarietate fortunæ.

Nam qui multa agit, sæpe fortunæ potestatem sui facit, quam tuissimū est raro experiri. Cæterum semper de illa cogitare, & sibi nihil de fide eius promittere. Na uigabo, nisi siquid incidit, & prator fiam, nisi siquid obliterit, & negociatio mihi respondebit, nisi siquid interuenit. Hoc est, quare sapienter nihil contra opinionem dicamus accidere. Non illum casibus hominū exceperimus, sed erroribus. Nec illi omnia ut uoluit cedunt, sed ut cogitauit. In primis autem cogitauit aliquid posse propositis suis resistere. Necesse est autem leuius ad animum peruenire destitutæ cupiditatis dolorem, cui successum non utique promiseris.

De minatione mortis.

Faciles etiam nos facere debemus, ne nimis destinatis rebus indulgeamus, transseamus in ea, in quæ nos casus deduxerit, nec mutationes, aut cōsilia, aut status pertimescamus, dummodo nos leuitas inimicissimum quieti uitium non excipiat. Nā & pertinacia necesse est, anxia & misera sit, cui fortuna sæpe tranquillitatem extorquet, & leuitas multo grauior, nusquam se continens. Vtrumque infestum est tranquillitati, & nihil mutare posse, & nihil pati. Vtque animus ab omnibus externis in se reuocandus est, sibi cōfidat, se gaudeat, sua suspiciat, recedat quantum potest ab alienis, & se sibi applicet, damna non sentiat, etiam aduersa benigne interpretetur. Nunciato naufragio, Zeno nostrer cum omnia sua audire submersa. Iubet, inquit, me fortuna expeditius philosophari.

Minabatur Theodoro philosopho tyrannus mortem, & quidem & sepulturam. Habes, inquit, cur tibi placeas, hemina sanguinis in tua potestate est, nā quod ad sepulturam pertinet. O te ineptum, si putas mea interesse supra terram, aut infra putrescam. Canius Iulius uir in primis magnus, cuius admiratio ni ne hoc quidem obstat, quod nostro sæculo natus est, cū Caio diu altercatus, postquam eunti falleris ille dixit, Ne forte inepta spe tibi blandiaris, duci te iussi. Gratias, inquit, ago optime princeps. Quid senserit dubito. Multa enim occurrunt mihi. Cōtumeliosus esse uoluit, & offendere quanta crudelitas esset, in qua mors beneficium erat. An exprobra uit illi quotidianā dementiam? Agebat enim gratias, & quorum liberi occisi, & quorum bona ablata erant. An tanquam libertatem libenter accepit? Quicquid est, magno animo respondit. Dicit aliquis, Potuit post hæc Canius uiuere. Nō timuit hoc Canius. Nota erat Caij in talibus imperijs fides. Credis ne illum decem medios usque ad supplicium dies sine ulla sollicitudine exegisse? uerisimile non est, quæ uir ille dixerit, quæ fecerit, quam in tranquillo fuerit, ludebat laterunculis, cum Centurio agmen periturum trahens, & illū quoque citari iuberet. Vocatus numerauit calculos, & sodali suo uide, inquit, ne post mortem meam mentiaris te uicisse. Tum annuens Centurioni testis, inquit, eris, uno me antecedere Lullisse. Tu Canium illa tabula putas? illulit, tristes erant amici talem amissuri uirum. Quid mœsti, inquit, estis uos? Quæritis an immortales animæ sint. Ego iam sciam, nec desist in ipso ueritate sine fine scrutari, & ex morte sua quaestionem habere. Prosequēbatur illum philosophus suus, iam procul erat tumulus, in quo Cæsari deo nostro fiebat quotidianum sacrum, inquit, Quid Cani nunc cogitas? aut quæ tibi mens est? Obseruare, inquit, Canius proposuit, illo uelocissimo momento, an sensurus sit animus exire

falsè ter-
ritum.

falsè quo-
ti-
muerat.
falsè mitter-
retur.

falsè in se
pultam.

Canij Iulij

Ludebat la-
terunculis.

exire se: promisitque siquid explorasset circumiturum amicos, & indicaturum quis esset animarum status. Ecce in media tempestate tranquillitas, Ecce animus aternitate dignus qui fatum suum in argumentum ueri uocat, qui in ultimo illo gradu positus, exeuntem animam percunctatur. Nec usque ad mortem, sed etiam aliquid in ipsa morte discit. Nemo diuinus philosophatus, sed non raptim relinquatur magnus uir, & cum cura dicendus, Dabitus te in omnem memoriam clarissimum caput Caianae cladis magna portio.

Sed nihil prodest priuata tristitia: causas abiectissae. Occupat enim nonnunquam odium generis humani, & circumcurrit tot scelerum infelicitum turba, cum cogitaueris, quae sit rara felicitas, quae ignota innocentia, & uix unquam est, nisi cum expedit fides, sed libidinibus lucra damnataque pariter inuisa, & ambitio usque eo iam se suis non continens terminis, ut per turpitudinem splendeat. Agitur animus in noctem, & uelut euerfis uirtutibus quas non sperare licet, non habere prodest, tenebrae oriuntur. In hoc itaque flectendi sumus ut omnia uulgi uitia non inuisa nobis, sed ridicula uideantur. Et Democritum potius imitemur quam Heraclitum. Hic enim quotiens in publicum processerat, flebat, ille ridebat. Huiusmodi omnia quae agimus miseriae, illi ineptiae uidebantur. Eleuanda ergo omnia, & facili animo ferenda. Humanus est deridere uitam, quae deplorare. Ad haec, quod de humano quoque genere melius meretur qui ridet illud, quam qui luget. Ille & spei bonae aliquid relinquit, hic autem stulte desert, quae corrigi posse desperat, & uniuersa contemplantus, maioris animi est, qui risum non tenet, quam qui lachrymas, quando leuissimum affectum animi mouet. Et nihil magnum, nihil seuerum, ne miserum quidem ex tanto apparatu putat. Singula propter quae laeti ac tristes sumus sibi quisque proponat, & sciat uerum esse, quod Bion dixit. Omnia hominum negotia similia nuptiis esse, nec uitam illorum magis sanctam aut seueram esse, quam conceptus inchoatos. Sed fatius est publicos mores & humana uitia placide accipere, nec in risum, nec in lachrymas excidere. Nam alienis malis torqueri aeterna miseria est. Alienis delectari malis, uoluptas inhumana. Sicut illa inutilis humanitas flere, quia aliquis filium suum efferat, & frontem suam fingere. In tuis quoque malis id agere te oportet, ut dolori tantum des, quantum poscit, non quantum consuetudo. Plarique enim lachrymas fundunt, ut ostendant, & totiens siccos oculos habent, quotiens spectator desuit, turpe iudicantes non flere, cum omnes faciant. A deo penitus hoc se malum fixit, ex aliena opinione pendere, ut in simulatione etiam simplicissima dolor eueniat. Sequitur pars quae solet ne immerito contristari, & in sollicitudine deduci, ubi dolorum exitus mali sunt, ubi Solocrates cogitur in carcere mori. Rutilius in exilio uiuere. Pompeius & Cicero clientibus suis praebere ceruicem. Cato ille uirtutum uiua imago incubens gladio, simul de se ac de republica palam facere. Necesse est quari tam iniqua praemia fortunam persolvere. Et quid sibi quisque nunc speret, cum uideat pessima optimos pati? Quid ergo est, uide quomodo quisque illorum tulerit, & si fortes fuerunt ipsorum animos desiderio, si muliebriter & ignaue periere, nihil perijt. Aut digni sunt, quorum desiderio uirtus tibi placeat. Aut indigni, quorum desideretur ignaui. Quid enim est turpius, quam si maximi uiri timidos fortiter moriendo faciunt? Laudemus totiens dignum laudibus, & dicamus, Tanto fortior, tanto felicitior, hominis effugisti casus, liuorem, morbum, existi ex custodia, non tu dignus mala fortuna dijs uisus es. Indignus in quem iam aliquid fortuna posset. Subduce tibis uero se, & in ipsa morte ad uitam respectatibus, manus in iijciende sunt. Neminem flebo latum, neminem flentem. Ille lachrymas meas ipse absterit, hic suis lachrymis efficit, ne ullis dignus sit. Ego Herculem fleam, quod uiuus uirur, aut Regulum, quod tot diuis configitur, aut Catonem, quod uulnera sua fortiter tulerit. Omnes isti leui temporis impensa inuenerunt, quomodo aeterni fierent, ad immortalitatem moriendo uenerunt. Est & illa sollicitudinum non mediocris materia, si te anxie coponas, nec ullis simpliciter ostendas, qualis multorum uita est ficta, ostentationi parata. Torquet enim assidua obseruatio sui, & deprehendi aliter quam solet metuit. Nec unquam cura soluiur, ubi totiens nos aestimari putamus, quotiens aspici. Nam & multa incidunt, quae inuitos denudet, & ut bene cedat, tanta sui diligentia, non tamen iucunda uita, aut secura est, semper sub persona uiuentium. At illa quantum haberet uoluptatis sincera, & per se inornata simplicitas, nihil obediens moribus suis, subit tamen & haec uita contemptus periculum, & omnia omnibus patet. Sunt

falsi sim
plicitas
Democritus
Heraclitus

falsi fati/
facit.

forte ob/
tendens.

patent. Sunt enim qui fastidiant quicquid propius audierunt. Sed nec uirtuti periculum est, ne admota oculis reuilescat. Et fatius est simplicitate contemni, quam perpetua simulatione torqueri. Modum tamen rei adhibeamus, multum interest, an simpliciter uiuas, an negligenter. Multum in se recedendum est. Conuersatio enim dissimilium, bene composita distulbat, & renouat affectus, & quicquid imbecillum in animo, nec perduratum est, exulcerat. Miscenda tamen ista alternanda sunt. Solitudo & frequentia. Illa nobis faciet hominum desiderium. Haec nostri, & erit altera alterius remedium. Odium turbae sanabit solitudo. Tedium solitudinis turba. Nec in eadem intentione aequaliter retinetur da mens est, sed ad iocos reuocanda. Cum pueris Socrates ludere non erubescibat, & Cato uerne laxabat animi curis publicis fatigatum, & Scipio triumphale illud & militare corpus mouit ad numeros, non molliter se infragens, ut nunc mos est, etiam incesu ipso ultra muliebrem molliciem fluentibus, sed ut illi antiqui uiri solebant inter lulum ac festi tempora uirilem in modum tripudare, non facturi detrimentum, etiam si ab hostibus suis spectarentur. Danda est remissio animis, meliores acrioresque requiritur surgent. Ut fertilibus agris non est imperandum, cito enim exhauriet illos nunquam intermissa fecunditas. Ita animorum impetus assiduus labor frangit. Vires recipient paulum resoluti & remissi. Nascitur ex assiduitate laborum animorum haebetatio quaedam & laeua. Nec ad tanta hominum cupiditas tenderet, nisi naturalem quandam uoluptatem haberet lusus iocisque, quorum frequens usus, omne animis pondus, omnemque uim eripiet. Nam & somnus refectioni necessarius est. Hunc tamen si per diem noctemque continens, mors erit. Multum interest, remittas aliquid an soluas. Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publice cogerentur, tanquam necessarium laboribus interponentes temperamentum. Et magni, ut dixi, uiri quidam sibi menstruas certis diebus serias dabant, quia non ullum diem inter otium & curas diuidebant. Qualem Pollutionem Aelianum oratorem magnum meminimus, quem nulla hora ultra decimam retinuit. Ne epistolas quidem post eam horam legebat, ne quid nouae cura nasceretur, sed totius diei lassitudinem duabus illis horis ponebat. Quidam medio die interuixerunt, & inde post meridianas horas aliquid leuiora opera distulerunt. Maiores quoque nostri nouam relaxationem post horam decimam in senatu fieri uetabant. Miles uigilias diuidit, & nox immunis est ab expeditione redeuntium. Indulgendum est animo, dandumque subinde otium, quod alimenti ac uirium loco sit, & in ambulationibus apertis uagandum, ut caelo libero & multo spiritu augeat, attollatque se animus. Aliquando uigetatio itereque, & mutata regio, uigorem dabant, conuictisque & liberalior potio, nonnunquam, & usque ad ebrietatem ueniendum, non ut mergat nos, sed ut deprimat curas. Trudit enim curas, & ab imo animum mouet, & ut morbis quibusdam ita tristitia medetur. Liberque non ob licentiam linguae dictus est inuentor uini, sed quia liberat seruitio curarum animum & asseritque, uetereque, & audatiorem in omnes conatus facit. Sed ut libertatis, ita uini salubris moderatio est, ut Solonem, Arceilaumque indulsisse uino credunt. Catoni ebrietas obiecta est, & facilius efficit, quisquis obiecerit, crimen honestum, quam turpem Catonem. Sed nec saepe faciendum est. Ne animus malam consuetudinem ducat. Et aliquando tamen in exultationem libertatemque extrahendus. Tristisque sobrietas remouenda paulisper. Nam siue graeco poetae credimus, aliquando & insanire iucundum est, siue Platoni, frustra poeticae fores compos sui pepulit, siue Aristoteli, nullum magnam ingenium sine mixtura demetiae fuit. Non potest grade aliquid & supra ceteros loqui, nisi mota mens, cum uulgaria & solita contemplit, instinctusque sacro surrexit excelsior. Tunc demum aliquid cecinit grandium, ore mortali. Non potest sublime quicquam & in arduo positum contingere, quod diu apud se est. Decidat oportet a solito, & efferat, & mordeat franos, & rectorem capiat suum, eo ferat, quo per se timuisset ascendere. Abes Serene charissime quae possint tranquillitatem tueri, quae restituerent, quae surrepentibus uitis resistant. Illud tamen scito nihil horum satis esse ualidum, rem imbecillam seruantibus, nisi intenta & assidua cura circumeat animam labentem.

Libri primi de tranquillitate finis.

† Alit uino.

Alit Eluit.
Bacchus cur
Liber dictus.

Nullum ingenium magnam
abest stulticiae
codimetro

ANTVM inter Stoicos Serene & ceteros sapientiã professos interel-
se, quantũ inter foeminas & mares, non imerito dixerim, cum utraq; tur-
ba ad uitã societatem tantundẽ conferat, sed altera pars ad obsequendũ
altera imperio nata sit. Ceteri sapientes & molliter & blande, ut fere do-
mestici & familiares medici agris corporibus, nõ qua optimũ & celeris-
mũ est medentur, sed qua licet, Stoici uirilem ingressi uiam, non ut amena ineuntibus
uideatur curã habent, sed ut q̃ primũ nos eripiant, & in illum aditum uerticem educãt,
qui adeo extra omnẽ teli iactum surrexit, ut supra fortunam emineat, per ardua ad quã
uocamur, & confragosa sunt. Quid enim plano aditur excelsum? Sed ne tam abrupta
quidem sunt q̃ quidã putant. Prima tamen pars saxa rupeq; habet & inuis specic, sicut
pleraq; ex longinquo speculantibus abscessa & cõnexa uideri solent, cum aciem longin-
quitas fallat. Demum propius adeuntibus eadẽ illa quã in unum congesterit error ocu-
lorũ paulatim adaperiunt, tum illis quã precipitia ex interuallo apparebant reddit lene
fastigium. Nuper cũ incidisset mentio Catonis, indigne ferebas (sicut es iniquitatis im-
patientis) quod Catonem atas sua parum intellexisset, supra Pompeios & Casares surgẽ-
tem, infra Vatinius posuisset, & tibi indignũ uidebatur, quod illi dissuasuro legem, to-
ga in foro esset erepta, quodq; a rostris usq; ad arcum Fabianum per seditiosã factiõnis
manus traditus, uoces improbas & sputa & omnes alias insana multitudinis cõtumelias
pertulisset. Tunc ego respondi habere te, quod Reipublicã nomine moueris, quam
hinc P. Claudius, hinc Vatinius ac pessimus quisq; uenundabat, & tacita cupiditate cor-
rupti nõ intelligebant si dum uendunt, & uenire, Pro ipso quidem Catone securum te
esse iussi. Nullum em̃ sapientem nec iniuriam accipere, nec contumeliã posse. Catonem
autem certius exemplar sapientis uiri nobis deos immortales dedisse, q̃ Vlyxem & Her-
culem prioribus sæculis. Hos enim Stoici nostri sapientes pronunciauerunt, inuisitos la-
boribus, & contemptores uoluptatis & uictores omnium terrarũ Cato cum feris manus
nõ contulit quas consecrari uenatoris agrestisq; est, nec monstra igne ac ferro psecutus
est, nec in ea tẽpora incidit, quibus credi posset cælum unius humeris inniti. Excussa iam
antiqua credulitate & sæculo ad summã perducto solertia, cum ambitu congressus mul-
tiformi malo, & cum potentia immensa cupiditate, quam totus orbis in tres diuisus par-
tes latiare non poterat, aduersus uitia ciuitatis degenerantis, & pessum sua mole sidentis
stetit solus, & cadentem Rempu. quantũ modo una trahi manu poterat retinuit do-
nec uel abreptus uel abstractus, comitem se diu sustentatã ruinã dedit, simlq; extincta
sunt quã nefas erat diuidi. Neq; enim Cato post libertatem uixit, nec libertas post Ca-
tonem. Huic tu putas iniuriam fieri potuisse a populo, quod aut præturam illi detraxit,
aut togam, & sacrum illud caput purgamẽtis oris asperlit? Tutos est sapiens, nec ulla as-
fici aut iniuria, aut contumelia potest. Videor mihi intueri animũ tuum incensum & ef-
feruescentẽ, paratum acclamare. Hæc sunt quã auctoritatẽ præceptis uestris detrahant
Magna pmittitis, & quã ne optari quidem, nedum credi possint. Deinde ingentia lo-
cuti, cum pauperem negastis esse sapientem, nõ negatis solere illi, & seruum, & uestem,
& rectum, & cibum deesse. Cum sapientẽ negastis insanire, nõ negatis & alienari, & pa-
rum sana uerba emittere, & quicquid uis morbi cogit audere. Cum sapientem negastis
seruum esse, iidem nõ iturum inficiamini, & uenum, & imperata facturũ, & domino suo
seruilia præstiturũ ministeria. Ita sublato alte supercilio in eadẽ quã ceteri descendistis,
mutatis rerum nominibus. Tale itaq; aliquid & in hoc esse suspicor, quod prima specte
pulchrum atq; magnũ est, nec iniuriam, nec contumeliã accepturum esse sapientẽ. Mul-
tum autẽ interest, utrum sapientẽ extra indignationẽ, an extra iniuriam ponas. Nam si
dicis illum æquo animo laturum, nullum habet priuilegium. Contingit illi res uulgares,
& quã discitur, ipsa iniuriarũ assiduitate patientia. Si negas accepturum iniuriam, id est
neminem illi tentaturum facere, omnibus relictis negocijs Stoicus fio. Ego uero sapien-
tem non imaginario honore uerborum exornare constitui, sed eo loco ponere quo nul-
la permittatur

la permittatur iniuria. Quid ergo? nemo erit qui lacefat, qui tentet? Nihil in rerum na-
tura tam sacrum est, quod sacrilegium non inueniat. Sed non ideo diuina minus in sub-
limi sunt, si existunt, qui magnitudinem multum ultra se positam non icurri petant. In-
uulnerabile est, non quod non feritur, sed quod non leditur. Ex hac tibi nota sapientem
exhibebo. Nunquid dubitẽ est, quin certius robur sit, quod non uincitur, q̃ quod nõ la-
cessitur? Cum dubia sint uires inexperta. At merito certissima firmitas habebatur, quã
omnes in cursus respuit. Sic tu sapientem melioris scito naturã, si nullius illi iniuria nõ-
cet, q̃ si nulla sit. Et illum fortem uirum dicam, quem bella non subigunt, nec ad mota uis
hostilis exterrit, non cui pingue ocium est inter desides populos. Huiusmodi igitur sa-
pientem dico nulli esse iniuriã obnoxium. Itaq; non refert q̃ multa in illum cõficiantur
tela, cum sit nulli penetrabilis. Quomodo quorundam lapidũ inexpugnabilis ferro du-
ricia est? Ne secari adamas, aut cædi uel teri potest, sed incurrentia ultro retundit. Quẽ-
admodum quãdam non possunt igne consumi, sed flamma circũfusa, rigorem suum ha-
bitumq; conseruant. Quemadmodum proiecti in altum scopuli mare frangunt, nec ipsi
ulla seuitia uestigia tor uerberari procellis ostentant. Ita sapientis animus solidus est, &
id roboris collegit, ut tam turus sit ab iniuria, q̃ illa quã retuli. Quid igitur, non erit aliq;is
qui sapienti facere tentet iniuriam? Tentabit, sed non peruenturam ad eum. Maiorem
enim interuallo a contactu inferiore abductus est, q̃ ut ulla uis noxia, usq; ad illum ui-
res suas perferat. Cum potentes imperio aditi, & consensu seruietium ualidi, nocere in-
tentent, tam citra sapientem omnes eorum impetus deficient, q̃ quã neruo tormẽtisue
in altum exprimuntur, cum extra uisum exilierunt, citra cœlum tamen fluctũt. Quid
tu putas, cum stolidus ille rex multitudine telorum diem obscurasset, ullam sagittam in
solẽ incidisse? Aut dimissis in profundum cathenis Neptunnum potuisse cõtingi? Ut
cœlestia humanas manus effugiant, & ab his qui templa dirimunt, aut simulachra con-
stant, nihil diuinitati nocetur. Ita quicquid sit in sapientem proterue, petulantẽ, superbe,
frustra tentatur. At satius erit neminem esse qui facere uellet. Rem difficilem optes hu-
mano generi innocentiam, & non fieri, eorum interest qui facturi sunt, non eius qui pa-
ti, ne si fiat quidem potest. Imo nescio, an magis uires sapientia ostendat tranquillitatis in-
ter lacefentia. Sicut maximum argumentum est, Imperatoris armis uirũq; pollutis, tu-
ta securitas & in hostium terra. Diuidamus si tibi uideatur Serene, iniuriam a contume-
lia. Prior illa natura grauior est: Hæc leuior, tamen delicatis grauis, quã nõ leduntur, sed
offenduntur. Tanta est tamen animorum dissolutio & uanitas, ut quidã nihil acerbius
putent. Sic inuenies seruum, qui flagellis q̃ colaphis cædi malit, & qui mortem ac uerbe-
ra tolerabiliora credat, q̃ contumeliosa uerba. Ad tantas ineptias peruentum est, ut nõ
dolore tantum, sed doloris opinione uexemur, more puerorum, quibus motus incutit
umbra, & personarum deformitas, & deprauata facies, lachrymas uero euocant nomi-
na parum grata auribus, & digitorum motus, & alia quã impetu quodam erroris impro-
uidi refugiant. Iniuria propositum hoc habet, aliquem malo afficere. Malo autem sapi-
entia non relinquuntur locum. Vnum malum enim illi est turpitudõ, quã introire eo ubi iam
uirtus honestumq; est, non potest. Iniuria ergo ad sapientem non peruenit. Nam si iniu-
ria alicuius mali patientia est. Sapiens autem nullius mali patiens, nulla ad sapientem
iniuria pertinet. Omnisi iniuria diminutio eius est, in quẽ incurrit. Nec potest aliquis ini-
uriam accipere sine aliquo detrimẽto, uel dignitatis, uel corporis, uel rerum extra nos
positarum. Sapiens autem nihil perdere potest, omnia in se reposuit, nihil fortuna cre-
dit, bona sua in solidum habet, contentus uirtute, quã fortuitis quidem, nedum uinci
augeri, nec minui potest. Nam in summum producta, incrementi non habent locũ. Ni-
hil eripit fortuna, nisi quod dedit, uirtutem autem nõ dat, ideo nec detrahit. Libera est,
inuiolabilis est, immota. Sic contra casus indurat, ut nec inclinari quidem, nedum uinci
possit. Aduersus apparatus terribilium, rectos oculos tenet, nihil ex uultu mutat, siue illi
dura, siue secunda ostentantur. Itaq; nihil perdet, quod perire sensurus sit. Vnius enim
in possessione uirtutis est, ex qua depelli nunq; potest. Ceteris præcario utitur. Quis au-
tem iactura mouetur alieni? Quod si iniuria, nihil ledere potest, ex his quã propria sa-
pientis sunt, quia uirtute sui salua sunt, iniuria sapienti nõ potest fieri. Megaram Deme-
trius

Quo limine
cõtumelia ab
iniuria secer-
natur.

Festiuū Scil/
ponis respon
sum.

trius coeperat, cui cognomē Polocrates fuit, ab hoc Stilpon philosophus interrogatus, Nunquid aliquid pdidisset: Nihil, inquit, Omnia naq̄ mea mecū sunt. At qui & patrimo niū eius in prædem cesserat, & filias rapuerat hostis, & patriā uiolauerat. Ille illi uictoriā excussit, & se urbe capta, non uictum tantū, sed indennem esse testatus est. Habebat ergo secum uera bona, in qua non est manus iniectio. At ea quæ dissipata & direpta ferebantur, nō iudicabat sua, sed aduentitia, & nutum fortunæ sequētia, ideo nō ut propria dilexerat. Omnium enim extrinsecus affluentium lubrica & incerta possessio est. Cogita nunc, an huic fur, an calumniator, aut uicinus, aut diues aliquis, regnū orbæ feneclutis exercens, facere iniuriā possit. Cui bellum & hostis ille egregiā artem quasfandarū urbium professus, eripere nihil possit. Inter nutantes ubiq̄ gladios, & militare in rapinam tumultū, inter flammās & sanguinē, stragemq̄ impulsā ciuitatis, inter fragorē rem templorū super deos suos cadentiū, uni homini pax fuit. Non est itaq̄ quod audax iudices promissum, cuius tibi si parum fidei habeo, sponso rem dabo, Vix em credis tantum firmitatis in homine, aut tantū animi magnitudinē cadere, sed si prodit in medium qui dicat, Non est quod dubites, an tollere se homo natus supra humana possit, an dolo res, damna, ulcerationes, uulnera, magnos motus rerū circa se frementiū securus aspiciat, & dura placide ferat, & secunda moderate, nec illis cedens, nec is fetus, Vnus idemq̄ inter diuersa sit, nec quicq̄ suum, nisi se putet esse, ea quoq̄ parte qua melior est. Tamē asium hoc uobis probaturus, sub isto tot ciuitatū euerlore, munimēta incursum aris labefieri, & turrium altitudinē cuniculis ac latentibus fossis repente redidere, & aquarum aditissimas arces aggerem crescere, at nulla machinamēta posse repperiri, quæ bene fundatum animū agitent. † Eripimus erumnis domos, & incendis undiq̄ reluctibus p flammās, per sanguinē fugi. Filias meas qui calus habeat, an peior publico, nescio. Solus, & sentor, & hostilia circa me omnia uidens, tamē integrum incolumēq̄ esse censum meū profiteor, teneo, habeo quicquid mei habui. Non est quod me uictum, uictorem te credas. Vicit fortuna tua fortunā meam. Caduca illa, & dominum mutantia, ubi sint nescio. Quod ad res meas pertinet, mecū sunt, mecum erunt. Perdiderunt isti diuites patrimonia, Libidinosi amores suos, & magno pudoris impedio dilecta scorta, Ambitiosi curiam & forum, & loca exercendis in publico uitijs destinata. Foeneratores perdiderunt tabellas suas, quibus auaritia falso læra, diuitias imaginat. Ego quidē omnia integra illibataq̄ habeo. Proinde istos interroga qui flent, glementant, stricis gladijs nutda pro pecunia corpora opponunt, qui hostem onerato linu fugiunt. Ergo ita habere Serene pfectum illum uirum humanis diuinisq̄ uirtutibus plenū, nihil perdere. Bona ei⁹ solidis & inexuperabilibus munimētis precincta sunt. Non Babylonis illi muros contuleris, quos Alexander intrauit. Non Carthaginis aut Numantiæ moenia, uua manu capta. Non capitolium, arcemue habent ista, nō hostile uestigium, illa quæ sapientē tuentur, a flamma & ab incursum tuta sunt, nullū introitum habent nec probent, excelsa, impugnabilia, dijs æqua. Non est quod dicas, ita ut soles, hunc sapientē nostrū nuscq̄ inueniri. Non fingimus istud humani ingenij uanum decus, nec ingentem imaginē falsæ uirtutis concipimus, sed qualē cōfirmamus exhibuimus, & exhibebimus. Raro forsitan magnisq̄ ætatum interualis inuenit. Neq̄ enim magna & excedentia solitum ac uulgarem modū crebro gignunt. Cæterum hic ipse, M. Cato, a cuius mentione hæc disputatio processit, uereor ne supra nostrū exemplar sit. Deniq̄ ualidius debet esse qd lædit, eo quod leditur. Non est autem fortior nequitia uirtute. Non potest ergo lædi sapiens. Iniuria in bonos nō tentat nisi a malis. Bonis inter se pax est. Mali tam bonis pnciosius sunt, q̄ mali inter se. Quod si lædi nisi infirmior nō pot, nec iniuria bonis, nisi a dispari uerenda est. Iniuria in sapientem uirum non cadit. Illud enim iam es admonendus, neminē bonum esse nisi sapientē. Sed iniuste, inquis, Socrates damnatus est. Iniuriam accepit, hoc loco intelligere nos oportet posse euenire, ut faciat aliquis iniuriā mihi, & ego nō accipiam, tantq̄ si quis rem cum uilla mea furrupuit, in domo mea ponat. Ille furtum fecerit, ego nihil perdidit. Potest aliquis nocens fieri, quāuis non nocuerit. Siquis cum uxore tantq̄ cum aliena concubat, adulter erit, q̄uis illa adultera non sit. Aliquis mihi uenenum dedit, sed uim suam remixtum cibo perdidit. Venenū illud dando, sceleri se obligauit,

etiam si

etiam si non nocuit. Non minus latro est, cuius telum opposita ueste elusum est. Omnia scelera, & ante effectum operis, quantum culpæ satis est, perfecta sunt. Quædā eius conditionis sunt, & hac uice copulantur, ut alterum sine altero esse nō possit. Quod dico conabor facere manifestum. Possum pedes mouere, ut non curram, currere nō possum, ut non moueam. Possum, quāuis in aqua sim non natare, si nato, non possum in aqua non esse. Ex hac forte, & hoc est de quo agitur, si iniuriā accipi, necesse est factam esse, si est facta, non est necesse accepisse me. Multa enim incidere possunt quæ submoueant iniuriam, ut intentam manū derijcere aliquis casus potest, & emissā tela declinare. Ita iniuriā, as qualefcūq̄ potest aliqua res depellere, & in medio interceptare, ut & facta sint, nec accepta. Præterea nihil iniustum iusticia pati potest, quia nō coeunt contraria. Iniuria aut non potest fieri nisi iniuste. Non est quod mireris, si nemo potest illi iniuriā facere, nec prodesse quidem quicq̄ potest, & sapienti nihil deest, quod accipere possit loco muneris, & maius nihil potest tribuere sapienti. Habere enim prius debet, q̄ dare. Nihil autē habet quod ad se transferri sapiens gauisurus sit. Non potest ergo quicq̄ aut nocere sapienti aut prodesse. Quemadmodum diuina nec iuuari desiderant, nec lædi possunt. Sapiens autem uicinus proximisq̄ dijs consistit, excepta mortalitate, similis deo. Ad illa nitens petensq̄ excelsa, ordinata, intrepida, æquali & concordī cursu fluentia, secura, benigna, bono publico nata, & sibi & alijs salutaria, nihil humile concupiscet, nihil flebit, q̄ rationi innixus per humanos casus, diuino incedit animo. Non habet ubi accipiat iniuriam, ab homie me tantum dicere putas? sed nec a fortuna quidem, quæ quotiens cum uirtute congressa est, nunq̄ par recessit. Si maximū illud ultra quod nihil habent irate leges, ac seculissimi domini minantur, in quo imperium suum consumit fortuna, æquo placidoq̄ animo accipimus, & scimus mortem malum nō esse, ob hoc ne iniuriam quidem multo facilius alia tolerabimus. Damnum & dolores & ignominias, locorum cōmutationes, orbitas, dissidia, quæ sapientem etiam si uniuersa circūueniant non mergunt, ne dum ad singulorum impulsus mœreat. Et si fortunæ iniurias moderate ferat, quanto magis hominum potentium, quos scit fortunæ manus esse. Omnia itaq̄ sic patitur, ut huiusmodi rigorem, & intemperantiā calī, ut feruores morbosq̄, & cætera forte accideria. Nec de quoq̄ tam bene iudicat, ut illum quicq̄ putet consilio fecisse, quod in uno sapiente est. Aliorum omnium non consilia, sed fraudes & insidia, & motus animorum inconditi sunt, quos casibus adnumerant. Omne autē fortuitum circa nos sauiū & iniuriatur. Illud quoq̄ cogita iniuriarum latissimam patere materiam illis, per quæ periculū nobis quæsitum est, ut accusatore submisso aut criminatione falsa, aut tritatis in nos potentiorum motibus quæq̄ alia intra togatos latrocinia sunt. Est & alia iniuria frequēs, si lucrum aliquid excussum est, aut premium diu captatum, si magno labore affectata hæreditas auersa est, & quæstuoſe domus gratia erepta. Hæc effugiet sapiens, qui nescit nec in spe nec in mœtu uiuere. Adijce nunc, quod iniuriam nemo in mota mente accipit, sed ad sensum eius pturbatur. Caret autē perturbatione uir rectus, erroribus moderatur suis, alta quietis & placidæ. Nam si illum tangit iniuria, & mouet & impedit. Caret autem ira sapiens quam excitat iniuriæ species, nec aliter careret ira, nisi & iniuria, quā scit sibi non posse fieri. Inde tam erectus latusq̄ est. Inde continuo gaudio elatus. Adeo autem ad offensiones rerū hominūq̄ non contrahitur, ut illa ipsi iniuriā uisus sit, per quam experimentū sui capit, & uirtutem tentat. Faueamus obsecro uos huic proposito, æquiq̄ & animis & auribus assimus, dum sapiēs iniuriæ excipitur, nec quicq̄ ideo petulantia nostræ, aut rapacissimis cupiditatibus, aut certe temeritati superbiaq̄ detrahif. Saluis uitijs nostris, hæc sapienti libertas queritur, non ut uobis facere nō liceat iniuriam agimus, sed ut ille omnes iniurias in altum demittat, patientiaq̄ se, ac magnitudine animi defendat. Sicin certaminibus factis pleriq̄ uicere, cedentiū manus obstinata patientia fatigando. Ex hoc putata genere patientiæ & sapientiam eorū qui exercitatione longa ac fidei, robur ppetientia lassandiq̄ omnem inimicam uim consecuti sunt. Quoniam priorem partem percurramus, ad alteram transeamus. Quoniam quibusdā proprijs, pleriq̄ non cōmunibus cōtumeliā refutauimus. Est minor iniuria, q̄ queri magis q̄ exequi possumus, quam leges quoq̄ nulla dignam uindicta putauerunt. Hunc affectum mouet humilitas animi con-

trahentis se, ob factum dictumque in honorificum ille me hodie non admittit, cum alios admittet. Sermonem meum aut superbe aueratus est, aut palam admittit, & non in medio me loco, sed in imo collocavit, & alia huiusmodi nota. Quae quid uocem, nisi quarelas nau-
 feantis animi, in qua fere delicati & felices incidunt. Non uacat enim haec notare cum pe-
 iora instent, Nimo oculo ingenia nostra infirma, & muliebria, & inopia uerae iuiri-
 sciuentia, his comouentur, quarum pars maior constat uitio interpretatis. Itaque nec prou-
 dentiae quicquam in se esse, nec fiducia ostendit, quam contumelia afficitur. Non dubie enim con-
 temptum de se iudicat, & hic morsus non sine quadam humilitate animi euenit, suppressis se
 ac descendens. Sapiens autem a nullo contemnit, magnitudinem suam nouit, nullique
 tantum de se licere nunciat, quam sibi, & omnes has quas non miseras animorum, sed molestias
 dixerim, non uincit sed nec sentit quidem. Alia sunt quae sapientem feriunt, etiam si non pueri-
 tant, ut dolor corporis & debilitas, aut amicorum liberorumque amissio, & patriae bello fla-
 grantis calamitas. Haec non nego sentire sapientem. Nec enim lapidis illi duriciam fer-
 riae asserimus. Nulla uirtus est quae non sentias perpeti. Quid ergo est? Quosdam istus
 recipit, sed receptores euincit, sanat, & comprimit. Haec uero minora, ne sentit quidem,
 nec aduersus ea solita illa uirtute utitur dura tolerandi, sed aut non annotat, aut digna risu
 putat. Praeterea cum magnam partem contumeliarum superbi insolentisque faciant, & mai-
 ore felicitate ferentes, habet quo istum affectum inflatum respuat, pulcherrimam uirtutem
 omnium, animi sanitatem magnitudinemque, illa quicquam huiusmodi est transcurrit, ut uanas
 fomiorum species, uisusque nocturnos, nihil habentes solidi neque ueri, simul illud cogitat,
 omnes inferiores esse. Quantum illis audacia sit, tanto audaciora despiciere. Contumelia
 a contemptu dicta est, quia nemo quem contempnit afficit tali iniuria. Nemo autem melio-
 rem maioremque contemnit, etiam si facit aliquid quod contententes solent. Nam & pueri
 os parentum feriunt, & crines matris turbauit lacerauitque infans, & sputo aspersit, aut
 nudauit in conspectu suorum tegenda, & uerbis obscenioribus non pepercit, & nihil horum
 contumeliam dicimus, quare? quia qui fecit, contemnere non potest. Eadem causa est, cur
 nos mancipiorum nostrorum urbanitas in dominos contumeliosa delectat, quorum audacia
 ita demum sibi in conuiuio ius facit, si cepit a domino ut quisque contempnimus, ut lu-
 dibrium est, ita solutissimae linguae est. Pueros quidem in hoc mercantur procaces, & eorum
 impudentia acunt, & sub magistro habent, qui probra immeditate effundunt. Nec has
 contumelias uocamus, sed argutias. Quanta autem dementia est, huiusmodi modo delecta-
 ri, modo offendi, & rem ab amico dictam, maledictum uocare, a seruo ioculante conui-
 tium. Quem animam nos aduersus pueros habebimus, hunc sapiens aduersus omnes, qui
 bus etiam post iuentam canosque puerilitas est. An quicquam illi profecerunt, quibus animi ma-
 la sunt, aut quibus in maiores errores, qui a pueris magnitudine tantum formaque corporum dis-
 ferunt. Caeterum non minus uagii, incertique uoluntatum, sine delectu, appetentes, trepidi,
 & non ingenio, sed formidine quieti, Non ideo quicquam inter illos puerosque interesse quis
 dixerit, quod illis talorum, nuctumque, & aris minuti auaritia est, his auri argentique & urbi-
 quod illi inter ipsos magistratus gerunt, & praetexta falcesque ac tribunal imitant. Hi autem
 in campo foroque serio ludunt, Illi in littoribus arenae congestu simulachra domorum exci-
 tant. Hi ut magnam aliquid agentes, in lapidibus ac parietibus & tectis molendiis occu-
 pati, ad tutelam corporum inuenta, in periculum uerterunt. Ergo par pueris sed longius
 progressus, sed in alia maioraque error est. Non merito itaque horum contumelias sapiens
 ut iocos accipit, & aliquando illos tanquam pueros mala poenaeque admonet, & afficit, non quia
 accipit iniuriam, sed quia fecerunt, ut delinant facere. Sic enim & pecora uerbere doman-
 tur, nec irascimur illis cum sessorem recusauerint, sed compescimus, ut dolor contuma-
 ciam uincat. Ergo & illud solutum scies, quod nobis opponitur, quare si non accipit iniu-
 riam, nec contumeliam sapiens, punit eos qui fecerunt? Non enim se ulciscitur, sed illos
 emendat. Quid est autem quare hanc animi firmitatem non credis in uirum sapientem ca-
 dere, cum tibi in alijs idem notare, sed non ex eadem causa liceat? Quis enim phrenetici
 co medicus irascitur? quis uel febricitantis & frigida prohibiti, maledicta in malam partem
 accipit? Hunc affectum aduersus omnes habet sapiens, quem admodum aduersus aegros
 suos medicus, quorum nec obscena si remedio agent contrahere, nec reliquias & effu-
 sa intueri

alt. excelsiora

alt. imeditate

sa intueri dedignatur, nec per furorem saeuientium excipere conuicia. Scit sapiens omnes
 hos qui togati, purpuratique incidunt, ualentes coloratosque male sanos esse, quos non ali-
 ter uidet, quam aegros imtemperatos. Itaque ne succenset quidem, si quid in morbo petulan-
 tius ausi sunt aduersus medentem, quo animo honores eorum nihilo aestimat, eodem pa-
 rum honorifice facta, quemadmodum non placet sibi, si illum mendicus coluerit, nec con-
 tumeliam iudicabit, si illi homo plerisque ultimae salutanti mutuum salutacionem non red-
 diderit. Sic nec suscipiet quidem, si illum multi diuites suspexerint. Scit enim illos nihil
 a mendicis differre, immo inferiores esse. Illi enim exiguo, hi multo egent, & rursus non
 tangetur, si illum rex Medorum Attalusue Asiae salutante, silentio ac uultu arroganti tran-
 sferit. Scit statum eius non magis habere quicquam inuidendum, quam eius cui in magna fami-
 lia cura contigit, aegros insanosque compescere. Num moleste feram si non reddiderit no-
 men aliquis ex his, qui ad castra negociantur, nequam mancipia ementes uendentisque,
 quorum tabernae pessimorum seruorum turba referta sunt? Non ut puto, quid enim is boni
 habet, sub quo nemo nisi malus est? Ergo ut huiusmodi humanitatem inhumanitateque
 negligit, ita & regis habentis sub se Parthos, Medos, & Britannos, Sed quos metu con-
 tines? sed propter quos remittere arcum non tibi contingit, sed postremos & uenales, sed
 nouum aucupantes dominum. Nullius ergo mouebitur contumelia. Omnes enim in-
 ter se differunt. Sapiens quidem pares illos ob aequalem stulticiam omnes putat. Nam
 si semel se dimiserit eo, ut aut iniuria moueatur, aut contumelia, non poterit unquam esse
 curus. Securitas autem proprium bonum sapientis est, nec committit, ut in iudicando
 sibi contumeliam factam, honorem habeat ei, qui fecit. Necessae est cum a quo quisque con-
 temni moleste ferat, suspicari gaudeat. Tanta quosdam dementia tenet, ut contumeliam
 sibi posse fieri putet a muliere. Quid refert quam habeant quos lecticiarios habentem,
 quam oneratas aures, quam laxam sellam, aequum impudens animal est, & nisi scientia accessit, ac
 multa eruditio, fere cupiditatum incontinens. Quidam se a cinerario impulsus mole-
 ste ferunt, & contumeliam uocant hostiarum difficultatem, nomenclatoris superbiam, cu-
 bicularum supercilium. O quantus inter ista risus tollendus est, quanta uoluptate imple-
 dus animus, ex alienorum errorum tumultu, contemplari quietem suam. Quid ergo?
 sapiens non accedit ad fores, quas durus ianitor obsidet? Ille uero si res necessaria uocat
 bit experietur, & illum quem quarit tanquam canem acrem, obiecto cibo leniet, nec indigni-
 nabitur aliquid impendere, ut limen transeat, cogitans, & in pontibus quibusdam pro
 transitu dari. Itaque illi quoque quisquis erit, qui saluatorium publicum exerceat, donabit.
 Scit emere uenalia, ille pusilli animi est qui sibi placet, quod hostiario libere respondit,
 & uirgam eius fregit, quod ad dominum accessit & petit torum. Facit se aduersarium
 qui contendit, & ut uincat, par fuit. At sapiens colaphis percussus, quid faciet? quod Ca-
 to cum illi os percussum esset, non excanduit, non uindicauit, iniuriam non remisit qui-
 dem, sed factam negauit, maiore animo non agnouit, quam ignouisset, non diu in hoc haere
 bimus. Quis enim nescit, nihil ex his quae creduntur bona aut mala ita uideri sapientem,
 ut omnibus. Non respicit quid homines turpe iudicent, aut miserum, non id quod popu-
 lus, sed ut sidera contrarium mundo iter intendunt, ita hic aduersus opinionem omnium
 uadit. Desinite ita dicere, non acciperet ergo sapiens iniuriam, si cedetur? si oculus illi
 eruet? non accipiet contumeliam, si obscenorum uocibus improbis per forum agetur?
 si in conuiuio regis recumbere infra mensam, uel cum seruis ignominiosa officia for-
 titis iubebitur? si quid aliud ferre cogetur, eorum quae excogitari pudori ingenuo mo-
 lesta possunt. In quantum cumque ista uel numero, uel magnitudine creuerint, eiusdem na-
 turae erunt, si non tangant illum parua, nec maiora quidem. Si non tangent pauca, nec
 plura quidem, sed ex imbecillitate uestra coniecturam non capitatis ingentis animi, & cum
 cogitatis quantum putetis uos pati posse, sapientiae paulo ulteriorem terminum ponitis.
 At illum in alijs mundi finibus sua uirtus collocauit, nihil uobiscum commune habenti-
 tem. Quare & aspera & quaecumque toleratu grauius sunt, auditaque & uisus refugienda,
 eum non obruent, cum eorum coetu, & qualis singulis talis uniuersis obliuiscet. Qui dicit
 illud tolerabile sapienti, illud intolerabile, & animi magnitudinem intra certos fines

Att. Bastris
anos.

Forte coru.

tenet, male ait. Vincit nos fortuna, nisi tota uincatur. Nec putes istam Stoicam esse duriciam. Epicurus quem uos patronū inertia ueltrae assumitis, putatisq; mollia ac desidia praecipere, & ad uoluptate ducentia. Raro, inquit, sapienti interuenit fortuna, quam pene emisit uiri uocem, uis tu fortius loqui, & illum ex toto submouere? Domus haec sapientis angusta sine cultu, sine strepitu, sine apparatu, nullis obseruatur inanitorib; turbam uenali fastidio digerentibus, sed p hoc limen uacuum, & ab hostiarijs liberū fortu na nō tranſit. Scit non esse illic sibi locum, ubi sui nihil est. Quid si Epicurus quoq; q cor pori plurimū indulſit, aduersus iniurias exurgit, quid apud nos incredibile uideri pot, aut supra humana naturā mensuram? Ille ait iniurias tollerabiles esse sapienti, nos iniurias non esse. Nec enim est, quod dicas hoc naturā repugnare. Non negamus res in cō modam esse uerberari & impelli, & aliquo membro carere, sed omnia ista negamus iniu rias esse, non sensum illis doloris detrahimus, sed nomē iniuriā, quod nō potest recipi, uirtute salua. Vter uerius dicat, uidebimus. Ad contēptū quidem iniuriā uterq; consen tit. Queris quid inter duos interſit? quod inter gladiatores fortissimos, quorū alter praemit uultus, & constat in gradu. Alter respiciens ad clamantē populū, significat nihil esse & intercedi nō patitur. Non est, quod putes magnū, quo distidemus. Illud quoq; agit, quod unum ad nos p̄tinet. Vtraq; exempla hortant contemnerē iniurias, & quas iuu riarū umbras ac suspicionem dixerim, contumelias. Ad quas despiciendas non sapienti opus est uiro, sed tantū conspiciēte. Qui sibi possit dicere, utrum merito mihi ista acci dunt, an imerito? Si merito, non est contumelia, iudiciū est. Si imerito, illi qui iniusta facit, erubescendum est. Et quidē illud contumelia dicit, in capitis mei leuitate iocatus est, & in oculorū ualitudinem, & in crurum gracilitatē, & in staturā, quā cōtūmelia est? Quod appareat. Audire coram uno aliquid dictū ridemus, coram plurib; indignamur, & eorū alijs libertatē non relinquimus, quā ipsi dicere assueuimus. locis temperatis dei lectamur, imodice irascimur. Chrysippus, ait, quendā indignatum, qd̄ illum ueruecem aliquis maximū dixerat. In senatu flentem uidimus fidum Cornelium Nalonis generū Cum illum Corbola Struthio camelū depilatū dixisset. Aduersus alia maledicta mo res & uitia conuuleratū, frontis illi firmitas constitit. Aduersus hoc tam absurdum la chrymā procederet. Tanta animorū imbecillitas est, ubi ratio discessit offendimur. Si quis sermonē nostrum imitatur, si quis incessum, si quis uitium aliquod corporis aut lin gua exprimit, quasi notiora illa fiant, alio imitante q̄ nobis facientibus, senectute quidā inuiti audiunt, & canos & alia ad quā uoto perueniūt. Paupertatis maledictū quosdā pi cussit, quam sibi obiecit, quisquis abscondit. Itaq; materia petulantibus & propter cōtu meliā urbanis detrahitur, si ultro illam & prior occupes. Nemo alijs risum praebuit, qui ex se coeperit. Vatinius hominē natum, & ad risum, & ad odium, scurrā fuisse, & ue nustum ac dīcācem, memoriae proditū est. In pedes suos ipse plurima dicebat, & in fau ces concisās, sic inimicorū quos plures habebat, q̄ morbos, & in primis Ciceronis urba nitatem effugit. Si ille hoc potuit duritia oris, qui assiduis conuitijs depudere didicerat, cur is non possit, qui studijs liberalibus, & sapientiae cultu ad aliquem profectū pueni rat? Adice, quod genus ultionis est, eripere ei qui fecit factā contumeliā uoluptatē. Sol lent dicere, o miserū me, puto non intellexit, adeo fructus contumeliā in sensu & in di gnatione patientis est. Non debet quidē homo esse contumeliosus. Deinde non deerit illi, aliquando parē inueniret, qui te quoq; uiudicet. C. Cēsār inter cetera uitia quib; ab undabat, contumeliosus mirabiliter ferebatur? Omnis aliqua nota ferendi, ipse materia risus benignissima, tanta illi palloris insaniam testantis foeditas erat, tanta oculorum sub fronte simul latentium toruitas, tanta capitis destitutio, & enudatis capillis aspersi defor mitas. Adice obfessam setis ceruicē, & exilitatem crurum, & enormitatē pedum. Immen sum est, si uelim singula referre, per quā in patres, auosq; suos contumeliosus fuit, p quā in uiuos ordines, ea referam quā illum exitio dederūt. Asiaticum Valerium in pri mis ferocē habebat uirū, & uix aequo animo alienas contumelias laturū, huic in cōiuiuo in concione uoce clarissima, qualis in cōcubitu esset uxor eius obiecit, dii boni hoc, uirū audire, principē scire, & usq; eo licentiā puenisse, ut nō dico cōsulari, nō dico amico, sed tantū marito princeps, & adulteriū suū narret, & fastidiū: Chareae contribuno militū, sermo

Alr. omibus aliqua nota ferendis.

sermo promanauerat languidus somno, & infra ta uoce suspectior. Huic Caius signū petenti, modo Veneris, modo Priapi dabat, aliter atq; aliter exprobrans armato molli ciem. Hoc ipse per lucidus crepidatus auratus. Coegit itaq; illum uti ferro, ne sapius si gnum peteret, ille primus inter coniuatos manum sustulit, ille ceruicem mediam in ictu decidit. Plurimū deinde undiq; publicas ac priuatas iniurias ulciscientium gladio rum ingestum est. Sed primus uir fuit, qui minime uisus est. Hac idem Caius omnia contumelias putat, & fuit ferendarū impatiēs: Faciendarumq; cupidissimus, iratus fuit Herennio Marco, qui illum Caium salutauerat, nec impune cessit. Primpilario quem Caligulam dixerat. Hic em̄ in castris natus, & alumnus legionū uocari solebat, nullo no mine militibus familiarior unq; factus, sed iam Caligulam conuictū & probrū iudicabū cōturbatus. Ergo hoc ipsum solatio erit, etiam si ueltra facilitas uoluntate omiserit, futurū aliquem, qui penas exigat a procace & superbo & inturioso, quā uitia nūq; in uno ho mine, & in una contumelia consumūtur. Respiciamus eorū exempla, quorū laudamus patientiam, ut Socratis, qui comediarū publicatos in se expectatos sales in partē bonā accepit, risitq; non minus, q̄ cum ab uxore Xantippe immunda aqua perfunderet. Atz tiopēq; mater barbara, & Trahesia obijciebatur, Respondit & deorum matrem ideam esse. Nō est in rixam colluctationēq; ueniendū, procul auferēdi pedes sunt, & q̄quid horum ab imprudentioribus fiet, fieri autem nisi ab imprudentibus non potest, negli gendum. Et honores & iniuriā uulgi, in promiscuo habedū sunt. Nec his dolendū, nec illis gaudendum. Alioquin multa timore contumeliarum ut ad tedio, necessaria omitei mus, publicis & priuatis officijs. Aliquando etiam salutantibus non occurremus, dum muliebris nos cura angit, aliquid contra animum audiendi. Aliquādo etiam oberati po tentibus, detegemus hunc affectum, imperanti libertate. Non est autem libertas nisi hū pati. Fallimur, libertas est animum supponere iniurijs, & eum facere se, ex quo solo sibi gaudenda ueniant, exteriora deducere a se. Ne inquieta agenda sit uita, omnium rī fus, omnium linguas timentī. Quis omnī est, qui non possit cōtūmeliam facere si quic q̄ potest? diuerso autem remedio utetur, sapiens affectatorq; sapientia. Imperfectis em̄ & adhuc ad publicum se iudiciū dirigentibus, hoc proponendum est. Inter iniurias ipsas contumeliasq; debere uersari. Omnia leuiora accidit expectantibus, quoq; hor nestior est genere, fama, patrimonioq; hoc se fortius gerat. Memor in prima acie altos ordines stare, contumelias & uerba probrosa, & ignominias & cetera dehonestamen ta uelut clamorem hostium ferat, & longinqua tela, & saxa sine uulnere circa galias cre pitantia. Iniurias uero, ut uulnera, alia armis, alia pectori infixā non deiectus, ne mo tus quidem gradu sustineat, etiam si praemeris, & insecta ui urgeris. Cedere autem tur pe est, assignatum a natura locum tuere. Quaris quis sit locus? uiri sapientis. Aliud auxi liū est huic cōtrariū. Vos em̄ rem geritis, illi parta uictoria est, nec repugnat uestro bo no, & hanc spem dum ad uerum peruenitis alite in animis, libenterq; meliora excipite & opinione ac uoto iuyate, esse aliquem in quem fortuna nō possit ex republica est, hū mani generis est.

Libri secundi & ultimi de tranquillitate finis.

LVCII ANNEI SENECAE AD PAVLINVM
DE BREUITATE VITAE LIBER VNVS.

MAIOR pars mortalium Pauline de naturā malignitate conquerit tur, quod in exiguum aui gignimur, quod haec tam uelociter, tam rapide dati nobis temporis spatia demur. Adeo ut exceptis ad modum paucis, ceteros in ipso uita apparatus uita destituat. Nec huic publico, ut opinantur malo, turba tantum & imprudens uo lus ingemuit. Clarorū quoq; uiuorum hic affectus querelas uol cauit. Inde illa maxima medicorum exclamatio est, Vitam breuē esse, logam arte. Inde Aristoteli cū rerū natura exigenti minime cōueniēs sapienti uiro lis est. Aut analib; tātū indulſisse ut quina, aut dena saecula educe ret. Homini in tā multa ac magna genito tanto ceteriorē terminū stare. Nō exiguū tps habemus.

Alr. fono

† Alr. idē Ca

† Alr. quod

Alr. salutari bus.

Hūana aetas
non est imbe-
cilla.

habemus sed multū perdimus. Satis longa uita, & in maximarū rerū cōsumationē large data est, si tota bene collocaretur. Sed ubi per luxū ac negligentia defluit, ubi nulli rei bonae impendit, ultima demū necessitate cogente, quā ire nō intelleximus, transisse sentimus. Ita est, nō accepimus breuem uitā, sed fecimus, nec inopes eius sed prodigi sumus. Sicut amplā & regia opes ubi ad malū dominū puenerunt, momētō dissipant. At quā uis modica, si bono custodi tradita sunt, usu crescunt. Ita aetas nostra bene disponētī multum patet. Quid de rerū natura querimus, illa se benigne gessit. Vita, si scias uti, longa est. Alium inlatabilis tenet auaritia. Aliū in supuacuis laborib⁹ operosa sedulitas. Alius uino madet, Alius inertia torpet, Alium defatigat ex alienis iudicijs suspensa semp ambicio. Alium mercandi praecipua cupiditas circa omnes terras, omnia maria, spe lucri ducit. Quosdā torquet cupidō militiae, nunq̄ nō aut alienis periculis intentos, aut suis anxios. Sunt quos ingratus superiorū cultus uoluntaria seruitute cōsumat. Multos aut affectatio alienae fortunae, aut suae odium detinuit. Plerosq̄ nihil certum sequētes, uaga & inconstans, & sibi displicēs leuitas, p̄ noua consilia iactant. Quibusdā nihil in quo cursum dirigant placet, sed marcentes oscitantēq̄ fata deprehendūt, adeo ut qd apud maximū poetarū more oraculi dictum est, uerū esse non dubitem. Exigua pars est uita qua non uiuimus. Ceterum quidē omne spatium, nō uita sed tempus est. Virgates circumstant uita undiq̄ nec resurgere aut in dispectum ueri attollere oculos sinūt, & emersos & in cupiditate infixos praemunt. Nunq̄ illis recurrere ad se licet, sed quādo aliqua quies fortuitū cōtingit, ueluti p̄ fundo mari, in quo post uentū quoq̄ uoluntatio est, fluctuantur, nec unq̄ illis a cupiditatibus suis oeciū instat. De istis me putas disserere, quorū incōfesso mala sunt. Aspice illos ad quorū felicitatē concurrūt, bonis suis effocant. Quorum multis graues sunt diuitia. Quam multorū eloquentia quotidiano ostentandi ingenij spatio, sanguinē educit. Quā multi cōtinuis uoluptatibus pallent. Quā multi nihil liberi reliquit circūfusū clientū populū. Omnes deniq̄ istis ab infimis usq̄ ad sumos pererrant. Hic aduocat, hic adest, ille periclitat, ille defendit, ille iudicat. Alius in alium cōsumitur. Interroga de istis quorū noia ediscunt. His illos dignosci uidebis notis, ille alius cultor est. Hic illius, suus nemo est. Deinde demētissima quorundā indignatio est. Quae runē de superiorū fastidio, qd̄ ipsis adire uolentibus nō uacuerint. Audet quicq̄ de alterius supbia queri, qui sibi ipsi nunq̄ uacat. Ille tunc quisquis est insolentī quidem uultu, sed aliquādo respexit. Ille aures suas ad tua uerba demisit. Ille te ad latus suū recepit. Tu nō inspiceret te unq̄, nō audire dignatus es. Non est itaq̄ qd̄ ista officia cuiq̄ imputes, quoniam quidē cum illa faceres nō esse cū aliquo uolebas, sed tecū esse nō poteras. Omnia licet quae unq̄ ingenia fulserunt in hoc unū consentiūt, nunq̄ satis hanc humanā mentū caliginē mirabunt. Praedia sua occupari a nullo patiunt, & si exigua cōtentio est, de modo finitū ad lapides & arma discurrunt. In uitā suam incedere alios sinunt, imo uero ipsi etiā possessores eius futuros inducūt. Nemo inuenit qui pecuniā suā diuidere uelit. Vitā unusquisq̄ q̄ multis distribuit. Astricti sunt in cōtinendo patrimonio. Simul ad tēporis iacturā uentum est, p̄fusiissimi, in eo, cui⁹ unius honesta auaritia est. Libet itaq̄ ex seniorū turba cōprehendere aliquē, puenisse ad te ultimū aetatis humanae uidemus. Ceterum tibi uel supra praemittimus annus. Age dum ad cōputationē aetatem tuā reuoca. Dic quantum ex isto tempore creditor, quantum amica, quantum Res publica, quantum diens abstulerit, quantum lis uxoria, quantum seruatorū coertio, quantum officiosa p̄ urbem discursabitio. Adhuc morbos quos manu fecimus. Adhuc qd̄ & sine usu faciūt. Videbis te pauiores annos habere q̄ nūeras. Repete memoria tecū, quādo certus consilij fueris, quotus q̄ dies ut destinaueras recesserit, q̄ tibi usus fuerit, quādo in statu suo uultus, quādo animus in trepidus, qd̄ tibi in tam longo aeo facti operis sit. Quā multi uitam tuā diripiuerint, te nō sentiente quid perderes. Quantum uanus dolor, stulta latitia, auida cupiditas blanda cōuersatio abstulerit. Quam exiguū tibi de tuo relictum sit, intelliges te imaturū mori. Quid ergo est in causa? tanq̄ semp uicturi uiuitis. Nūq̄ uobis frugalitas uestra succurrit. Non obseruatis quantum tēporis transierit, uelut ex pleno & abundantī pditis, cū interim foras ille ipse alicui uel hoi uel rei donatus ultim⁹ dies sit. Omnia tanq̄ mortales timetis. Oia tanq̄ imortales cōcupiscitis. Audies plerosq̄ dicentes, a quinquagesimo in ocium

Gloriosa tē-
poris est par-
simonia.

in ocium secedam, sexagesimus annus ab officijs me dimittet, & quem tandem longioris uitae praedem accipis. Quis ista sicuti disponis ire patietur? Non pudet te reliquias uitae reseruare, & id solum tempus bonae menti destinare, quod in nullā rem conferri possit. Quam seruum est tunc uiuere incipere, cum desinendum est, quae tam stulta mortalitatis obliuio ad quinquagesimū annum differre sana consilia, & deinde uelle uitam inchoare, in quod pauci perduxerunt. Potentissimis & in altum sublatis hominibus excidere uoces uidebis, quibus ocium optent, laudent, omnibus bonis suis praeferrant. Cupiunt interim ex illo fastigio suo si tuto liceat descendere. Nam ut nihil extra lacessat, aut quatiat, in te ipsa fortuna ruit. Diuus Augustus cui diij plura q̄ ulli praefluerunt, non desijt quietem sibi praecari, uacationē a Republica petere. Omnis eius sermo ad hoc semp reuolutus est, ut si pararet ocium. Hic labores suos etiā si falso, duci tamē oblectabat solatio. Aliquando se uicturum sibi, in quadam ad senatum missa epistola, cum requiem suam nō uacuum fore dignitatis, nec a priore gloria discrepantem, pollicitus esset, haec uerba inueni. Sed ista fieri speciosius q̄ promitti possunt, me tamen cupido temporis optatissimi mihi proxiuit, ut quāq̄ rerum letitia moratur adhuc, perciperet aliquid uoluptatis ex uerborum dulcedine. Tanta uisa est res ocium, ut illam quia usu nō poterat, cogitatione praesumeret, qui omnia uidebat, ex se uno pendente, quibus omnibus generibus fortunam dabat, illum diem letissimus cogitabat, quo magnitudine suam exueret. Expertus erat quantum illa bona per omnes terras fulgentia sudoris exprimerent, quātum occultarū solitudinū regerent, cum ciuib⁹ primum, deinde cum collegis nouissimū me cum affinis, coactus armis decernere, mari terraq̄ sanguinem fudit, per Macedonia Expertus terminos mouet, in ipsa urbe, Murenae Cepionis lepidi aggrati in eum mucronibus acuebantur. Nondum horū effugerat insidias, filia & tor nobiles iuuenes adulterio uelut sacramento adacti, iam infra tam aetatem terrabant plusq̄ & iterum timenda, cū Antonio mulier, haec uelera cum ipsis membris abscederat, alia subnasebant uelut graue tanto sanguine corpus, partes semper aliquae rumpebantur. Itaq̄ ocium optabat, in huius spe & cogitatione labores eius residebant. Hoc uotum erat eius qui uoti cōpotes tacere facere poterat. M. Cicero inter Catilinas, Clodios iactatus, Pompeiosq̄ & Crassos, partim manifestos inimicos, partim dubios amicos, dum fluctuatur cum Republica, & illam pereuntē tenet, nouissime abductus, nec secundis rebus quietus, nec aduersariū patiens, quotiens illum ipsum consulatū suum nō sine causa, sed sine fine laudatum detestatur, q̄ flebiles uoces exprimit in quadā ad Acticum epistola, tā uictō patre Pompeio, adhuc filio in Hispania fracta arma resouente. Quid agam, inquit, hic queris, moror in Tusciano meo semiliber. Alia deinceps adicit q̄bus & priorē aetatem complorat & de praesenti querit, & de futura desperat. Semiliberū se dixit Cicero, at me Hercules nunq̄ sapiens in tam humile nomen procedet, nunq̄ semiliber erit. Integre semper liberatis, & solidae, solutus, & sui iuris, altior ceteris. Quid em̄ supra eum potest esse, qui supra fortunā est? Liuius Drusus uir acer & uehemens cū leges nouas, & mala Gracchana mouisset, stipatus ingenti totius Italiae coetu, exitum rerū non uidens, quas nec agere licebat, nec iam liberū erat inchoatas relinquere, execratus inquit, a primordijs uitam, dicitur dixisse, uni sibi, nec puero quidē unq̄ ferias contigisse. Aulus est enim & pupillus adhuc & praetextatus, iudicibus reos cōmendare, & gratiā suam interponere tam efficaciter, ut quadā iudicia constet ab illo rapta, Quo non erumperet tam imaturā ambitio. Scires in malū ingens, & priuatū, & publicū euasuram illā tam festinatā audaciam. Sero itaq̄ quarebatur, nullas sibi ferias contigisse, a puero seditiosus, & foro grauis, Disputat, an ipse sibi manus abstulerit. Subito enim uulnere per unguem accepto, collapsus est, aliquo dubitante, an mors uoluntaria esset in illo, an tempestiua. Superuacuum est cōmemorare plures, qui cum alijs felicissimū uiderentur, ipsi in se uerū testimoniū dixerunt, prodentes omnem actum annorū suorum, sed his quarelibet nec alios mutauerūt, neq̄ seipso. Nam cū uerba erumperent, affectus ad consuetudinē relabunt. Nostra mehercule

Nostra mehercule uita, licet supra mille annos exeat, in artificum cōtrahetur. Ista omnia nullum non faculum deuorabit. Hoc uero spatium quibus natura currit, ratio dilatat, citos effugiat neceffe est. Non enim apprehenditis, nec retinetis, nec uelocissime omni rei moram facitis, sed abire ut rem superuacua ac reparabilem sinitis. In primis autem & illos numero, qui nulli rei, nisi uino ac libidini uacant. Nulli enim turpius occupati sunt. Ceteri etiam si uanas gloriae imagine teneantur, speciose tamen errant. Licet auaros mihi, licet uel iracundos enumeres, uel bellatores, omnes isti uirilium peccant. In uenerem ac libidinem proferentur inhoneſta labes est. Omnia istorum tempora excute. Aspicere quod diu computent, quod diu insidientur, quod diu timeant, quod diu colant, quantum uadimonium sua atque aliena occupent, quantum conuiuia quae iam ipsa officia sunt. Videbis quem admodum illos respirare non sinant uel mala sua uel bona. Denique inter omnes conuenit, nullam rem bene exerceri posse ab homine occupato. Non eloquentiam, non liberales disciplinas, quando districtus animus nihil altius recipit, sed omnia uelut inculcata respuit. Nihil minus est hominis occupati quam uiuere, nullius rei difficilius est scientia. Professores aliarum artium uulgo multique sunt. Quasdam uero ex his pueri admodum ita perditos uisi sunt, ut etiam praecipere possent. Viuere in tota uita discendum est. Quod magis mirandum est in tota uita discendum est mori. Tot maximi uiri relicti omnibus impedimentis, cum diuitijs, officijs, uoluptatibus renuicissent, hoc unum in extremae uitae atatem agerunt, ut uiuere scirent. Plures tamen ex his non dum de scire confessi euita abierunt. Nedom ut isti sciant, Magni mihi crede, & supra humanos errores eminentis uiri est, nihil ex suo tempore deliberare, & ideo uita eius longissima est. Quia quantumcumque potuit, totus ipsi uacauit. Nihil inde incultum oculorum uacauit. Nihil sub alio fuit, neque enim quicquam reperit dignum quod cum tempore suo pmutaret. Custos eius parcissimus. Itaque satis illi fuit. His uero neceffe est defuisse, ex quorum uita multum populus tulit. Nec est quod putes hinc illos intelligere damnū suum, pluresque certe audies ex his quos magna felicitas grauat inter clientium greges, aut caularum actiones, aut ceteras honestas miserias exclamare interdum mihi uiuere non licet, quid ni non liceat? Omnes illi qui te sibi aduocant, tibi abducunt, ille reus quot dies abstulit, quot ille can didatus, quot illa anus, effereendis haereditibus lasa, quot ille ad irritandam auaritiam caprantium simulatus aeger. Quot ille potentior amicus, qui nos, non in amicitia, sed in apparatu habet. Dispunge, inquam, ac recense uita tuae dies, uidebis paucos admodum & ridiculos apud te resedisse. Asssecutus ille quos optauerat fasces cupit ponere, & subinde dicit. Quando hic annus praeteribit? Facit ille ludos quorum sortem sibi obtingere magno aestimauit. Quando, inquit, istos effugiam? Diripitur ille toto foro patronus, & magno concursu omnia ultra quam audiri potest complet. Quando, inquit, res proferent? Praecipit quisque uitam suam, & futuri desiderio laborat, praesentium tedio. At ille qui nullum non tempus in usus suos confert, qui omnes dies tanquam uitam ordinat, nec operat craftinum, nec timet. Quid enim est quod iam ullam horam nouae uoluptatis possit afferre? Omnia uota ad facietatem percepta sunt, de cetero foro fortuna ut uolet ordinet, uita iam in tuto est. Huic potest detrahi nihil, ad huius, sic, sicut aliquis uentre quoque admodum faturo, iam non pleno, aliquid cibi quod nec desiderat capit. Non itaque quod quemque propter canos, aut rugas putes diu uixisse. Non ille diu uixit, sed diu fuit. Quid enim si illud multum putas nauigasse, si saeva tempestas a portu exceptum huc & illuc tulit, ac uiribus uentorum ex diuerso furentium per eadem uestigia in orbem egit. Non ille multum nauigauit, sed multum iactatus est. Mirari soleo cum uideo aliquos tempus petere, & ideo quae rogant facillimos, illud utrumque spectat, propter quod tempus petium est, ipsum tempus quidem neutri quasi nihil petitur, quasi nihil datur. Res omnium praeciosissima laeditur. Fallit autem illos, quia res incorporalis est, quia sub oculis non uenit. Ideoque uilissima aestimatur, immo poenae nullum precium eius est, annua congiaria homines charissimam accipiunt, & in his aut laborem, aut operam, aut diligentiam suam locant, nemo aestimat tempus. Vtuntur illo laxius quasi gratuito. At eosdem aegros uide si mortis periculum ad mortem est propius, medicorum genua tangentes, si metuunt capitale supplicium, omnia sua ut uiuant paratos impendere, tanta in illis discordia affectuum est. Quod si

In communi
mortalium ui
ta nihil aliud
nisi uiuere di
scendum est.

Quod si posset quemadmodum praeteritorum annorum cuiusque numerus proponi sic futurorum, quomodo illi qui paucos uiderent superesse, trepidarent, quomodo illis parcerent? At qui facile est, quibus exiguum dispensare, quod certum est. Id debet seruari diligentius, quod nescias quando deficiat. Nec est tamen quod ignorare putes illos quam chara res sit, dicere solent eis quos ualidissime diligunt, paratos se partem annorum suorum dare, dant, nec intelligunt, dant autem ita, ut sine illorum incremento sibi detrahant, sed hoc ipsum an detrahant nesciunt, ideo tolerabilis est illis iactura detrimenti latentis. Nemo restituet annos, nemo iterum te tibi reddet. Ibit qua coepit atas, nec cursum suum, aut te uocabit, aut supprime, nihil autem tumultuabitur, nihil admonebit uelocitatis suae, tacita labetur, non illa de regis imperio, non fauore populi longius proferet. Sicut missa est a primo decurret, nusquam deuertet, nusquam remorabitur. Quid fiet? tu occupatus es, uita festiuit. Mors interim aderit, cui uelis nolis uacandum est. Potest ne quisque sensus hominum, eorum dico qui prudentiam iactant, operosius occupari sibi, ut melius possint uiuere. Impendio uita uita instruunt, cogitationes suas in longum ordinant. Maxima portio uita iactura dilatio est, illa primam quaeque extrahit diem, illa eripit praesentia, dum ulteriora promittit. Maximam uiuendi impedimentum est, expectatio, quae pedet ex craftino, perdis hodiernum. Quod in manu fortunae positum est disponis, quod in tua dimittis, quo spectas, quo te extendis? Omnia quae uentura sunt, in incerto iacent? Protinus uiuere, clamat ecce maximus uates, uelut diuino ore instinctus, salutare carmen canit. Optima quaeque dies miseris, mortalibus aui, Prima fugit, quid cunctaris, inquit? quid cessas? nisi occupas fugit, cum occupaueris tamen fugiet. Itaque cum celeritate temporis, ut uidebis uelocitatem certandum est, uelut ex torrente rapido, nec semper casuro, cito hauriendum est. Hoc quoque pulcherrime ad exprobandum infinitam cognitionem, quod non optimam quamque atatem, sed diem dicit. Quid securus in tanta temporum fuga lentus mensas tibi & annos, & de hoc ipso fugiente. Non dubium est ergo, quin prima quaeque optima dies fugiat mortalibus miseris & occupatis, quorum pueriles adhuc animos senectus opprimit, ad quam imparati, inermesque ueniunt. Nihil enim prouisum est, subito in illam nec opinantes incidunt. Accedere eam quotidie non sentiebant, quemadmodum aut sermo, aut lectio, aut aliqua interior cogitatio iter facientis decipit, peruenisse ante sciunt, quam appropinquasse, ita hoc iter uita affiduam & citatissimam, quod dormientes, uigilantesque eodem gradu facimus occupatis non apparet, nisi in fine. Quod propofuit, si in partes uelim & argumeta diducere, multa mihi occurrent, per quae probem breuissimam esse occupatorum uitam. Solebat dicere Fabianus, non ex his cathedrarum philosophis, sed ex ueris & antiquis, contra affectus impetum non subtilitate pugnandum. Nec minutis uulneribus, sed in cursu aduertenda aciem non probam. Cauillationes enim contundi debere non uellicari. Tamen ut illis error exprobetur suus, docendi, non tantum deplorandi sunt. In tria tempora uita diuiditur, quod est, quod fuit, & quod futurum est. Ex his quod agimus breue est, quod acturimus dubium, quod egimus certum. Hoc est enim in quo fortuna ius perdidit, quod in nullius arbitrium reduci potest. Hoc amittunt occupati, nec enim illis uacat praeterita respicere, & si uacet, iniucunda est praeterita rei recordatio. Inuiti namque ad tempora male exacta animi reuocant, nec audet ea retractare, quorum uita etiam quae aliquo praesentis uoluptatis lenocinio surrepant, retractando patefcunt. Nemo nisi a quo omnia acta sunt, sub censura sua, quae nunquam fallitur, libenter se in praeteritum torquet. Ille qui multa ambitiose concupit, superbe contempsit, & impotenter uincit, insidiosae decepti, a uere rapuit, prodige effudit, neceffe est memoriā suam timeat. At qui haec est pars temporis nostri sacra ac dedicata, omnes humanos casus supergressa, extra regnum fortunae subducta, quam non inopia, non metus, non morborum incurfus exagitat. Hac nec turbari, nec eripi potest, perpetua eius & intrepida possessio est. Singuli tamen dies, & hi per momenta praesentes sunt. At praeterita temporis, omnes cum iusseris adierunt, ad arbitrium tuum te inspicit, ac detineri patiuntur. Quod facere occupatis non uacat, securae & quietae mentis est in oes uita suae partes discurrere. Occupatorum animi cum uelut sub iugo sunt, fletere se ac respicere non possunt. Abijit igitur uita eorum in profundum, & ut nihil prodest, licet quantumlibet

Vita nostra
in tria
tempora secada.

fast & qñ
q̄ supputa
turo.

fast glabri.

tumlibet ingeras, si non subest quod excipiat ac feruet, sic nihil refert quantum temporis detur, si non est ubi sublidat, per quas los foratosq; animos trāsmittitur. Præsens tempus breuissimū est, adeo quidem ut quibusdam nullum uideatur, in cursu enim semp est. Flu it & præcipitatur, ante definit esse, q̄ uenit. Nec magis moram patitur q̄ mūdus, aut sydera, quorum irrequieta semper agitatio, nunq̄ in eodem uestigio manet. Solum igitur ad occupatos præsens pertinet tēpus, quod tam breue est, ut arripit nō possit, & idipsum illis distractis in multa subducitur. Deniq; uis scire q̄ non diu uiuant, uide q̄ cupiant diu uiuere, decrepiti senes paucorum annorum accessionem uotis mendicant. Minores nauit seiplos esse fingunt, mendacio sibi blandiunt, & tam libenter se fallunt, q̄ si fata una decipiant. Iam ergo cum aliqua imbecillitas mortalitatis admonuit, quemadmodum patientes moriuntur, non tanq̄ exeat de uita, sed tanq̄ extrahant. Stultos se fuisse ut non uixerint clamitant, & si modo euaserint ex illa ualitudine, in ocio uicturos, Tunc q̄ frustra paraucrint, quibus non fruerent, q̄ in cassum omnis labor ceciderit, cogitant. At quibus uita procul ab omni negotio agitur, quid ni speciosa sit: nihil ex illa delegatur, nihil alio atq; alio spargitur, nihil inde fortunæ traditur, nihil negligentia interit, nihil largitio ne detrahitur, nihil superuacū est, tota (ut ita dicam) in reditu est. Quātulacūq; itaq; abunde sufficit, & inde quandoq; ultimus dies uenerit, non cunctabitur uir sapiēs ire ad mortē certo gradu. Quaris forte quos occupatos uocem. Non est quod me solos putes dicere, uos a basilica immisisti, deinde canes eijciunt, quos aut in sua uides turba speciosus elidi, aut in aliena cōtemptus, quos officia domibus suis euocant, ut alienis foribus ilidant, quos hasta prætoris infamili lucro laborant, lucus & quæ neq; superatior exercet. Quorundam ocium occupatum est in uilla, aut in lecto suo, in media solitudine q̄ uis ab omnibus recesserunt, sibi ipsi molesti sunt. Quorum non ociosa uita est dicenda, sed desidiosa occupatio. Illum tu ociosum uocas, qui Corinthia paucorum furore preciosa, anxia subtilitate concinnat, & maiorem dierum partem in eruginosis lamellis cōsumit, qui in ceromathena proh facinus (ne Romanis quidem uitrijs laboremus) sectator puerorū rixantiū sedet, qui uicorum suorum gregis metatur, & colonorum paria deducit, qui athletas nouissimos pascit. Quid illos ociosos uocas, qbus apud tonsorem multæ horæ trāmittuntur, dum decerpitur, siquid proxima nocte succreuit, dū de singulis capillis in cōsilium itur, dum aut disticta coma restituitur, aut deficiens, hinc atq; illinc in frontem cōpellitur, quomodo iracundus, si tonsor paulo negligentior fuit, tanq̄ uirū tonderet. Quo modo excandescunt, siquid ex iuba sua decisum est, siquid extra ordinem iacuit, nisi oia sua in annulos suos reciderunt. Quis est istorum, qui non malit rempublicā suam turbari q̄ comam. Qui non sollicitior sit de capitis sui decore, q̄ de salute. Qui non comptior esse malit q̄ honestior. Hos tu ociosos uocas inter peccatū speculūq; occupatos. Quid illi qui in componendis, audiendis, discendis canticis operati sunt, dum uocem cuius recitum cursum natura & optimū & simplicissimū fecit, inflexu modulationis ineptissime torquent. Quorum digiti aliquod inter se carmen metientes semper sonant, quorum cū ad res serias etiam sape tristes adhibiti sunt, exauditur tacita modulatio. Nō habent isti ocium, sed iners negotium. Conuiuia mehercule horum non posuerim inter uacatā tēpora, cum uideam q̄ solliciti argentum ordinem, q̄ diligenter exoletorum suorum tumidas succingant, q̄ suspensi sint, quomodo aper a coco cælus exeat. Quanta celeritate, siigno dato, gladij ad ministeria decurrant. Quanta arte scindantur aues in frustra nō enormia, q̄ curiose infelices pueruli ebriorum sputa detergant. Ex his abundantia lauitiaq; fama captatur, & usq; eo in omnes uita successus mala sua illos sequuntur, ut nec bibāt sine ambitione, nec edāt. Nec illos quidem inter ambitiosos numeraueris, qui sella se & lectica huc & illuc ferunt, & ad gestationū suarum, quasi deserere illas non liceat, horas occurrunt, quos quando lauari debeant, quando pernoctare, quando cenare, alius admonet, & usq; eo nimio delicati animi languore soluuntur, ut per se scire non possint, an eluriant. Audio quendam ex delicatis, si modo delicta uocanda sunt, uitam & conuersionem humanā dedidicere. Cum ex balneo inter manus elatus & in sella positus esset, dixisset interrogando, iam sedeo: Hunc tu ignoratē an sedeat, putas scire an uiuat, an uideat, an ociosus sit, non facile dixerim, utrum magis miseret, si hoc ignorauit, an si se ignorare finxit.

rare finxit. Multarum quidem rerum obliuionē sentiunt, sed multarū imitatur, quaedam uita illos quasi felicitatis argumenta delectant. Nimis humilis & contempti hominis esse uidentur, scire quid faciat. I nunc & mimos multa mentiri, ad exprobandam luxuriam putata. Plura mehercule prætereunt q̄ fingunt, & tanta incredibilium uitiorum copia ingeniolo in hoc unū sæculo processit, ut iam mimorum arguere possimus negligentia, esse aliquem, qui usq; eo delitit ijs interiorit, ut an sedeat, alteri credat. Non est ergo ociosus hic, aliud nomen imponas. Aeger est, immo mortuus est, ille ociosus est, cui ocij sui & sensus est. Hic uero semiuuus, cui ad intelligendos corporis sui habitus indice opus est. Quomodo potest hic alicuius temporis dominus esse: persequi singulos lōgum est, quorum aut laterculi, aut pila, aut excoquendi in sole corporis cura cōlumpere uitam. Nō sunt ociosi, quorum uoluptates multum negotiū habent, nā de illis nemo dubitabit, qn opere nihil agant, qui in literarum inutilium studijs detinetur, quæ iam apud Romanos quoq; magna manus est. Græcorum iste morbus fuit, quare uer quem numerū remigum Vlyxes habuisset: prior scripta esset Ilias, an Odyssea: Præterea an cuiusdē esset autoris? Alia deinceps huius notæ, quæ siue contineas, nihil tacitam cōscientiā iuuant, siue proferas non doctior uideberis, sed molestior. Ecce Romanos quoq; inuasit inane studium superuacua discendi. His diebus audiui quendam sapientē referentē, quod primus nauali prælio Tullius uicit, primus Curius Dentatus in triumpho duxit elephantes, etiā si nūc ista ad ueram gloriam non tendunt, circa ciuiliū tamen operum exempla uersant, non est profutura talis scientia, est tamen quæ nos speciosa rerum uanitate detineat, hoc quoq; quærentibus remittamus. Quis Romanis primus persuasit nauem cōscendere: Cladius is fuit, Candes ob hoc ipsum appellatus, quia plurium tabularum contextus Cades apud antiquos uocatur, unde tabule codices dicuntur, & naues nunc quoq; quæ ex anti qua consuetudine cōmeatus subeunt, candicatæ uocantur. Sane & hoc ad rem pertinet, quod Valerius Coruinus primus Melanam uicit, & primus ex familia Valerianorum urbis captæ in se translato nomine Messana appellatus est, paulatinq; uulgo permutante literas, Messala dictus est. Non & hoc quenq; curare permittas, quod primus, L. Sylla in cerco leones solutos dedit, cum alioquin alligati tunc darentur, ad conficiendos missos a rege Otto ioculatores, & hoc sane remittatur. Num & Pompeiū primū in circo elephantorum duodeuiginti pugnam addidisse, cōmissis more prælij, noxijs hominibus ad ulla in rem bonam pertinet, princeps ciuitatis, & inter antiquos principes, ut fama tradit bonitatis eximia, memorabile putauit spectaculi genus, nouo more perdere homines, depugnant, parum est, lacinantur, parum est, ingenti mole animalium exterrantur, satius erat ista in obliuionem ire, ne quis postea potes disceret, inuideretq; rei minime humana. O quantum caliginis mentibus humanis obijcit magna felicitas, ille se supra rerū naturam esse tunc credidit, cum tot miserorum hominū cateruas, sub alio cælo natis beluis obijceret, cum bellum inter tam disparia animalia cōmitteret, cum in conspectu populi Romani multum sanguinis funderet, mox plus ipsum funderē coacturus. At idem postea in Alexandria perfidia deceptus, ultimo mancipio trāsfodiendum se præbuit, tū demū intellecta inani iactatione cognouimus sui. Sed ut illo reuertar, unde decessi & in alia materia ostendam superuacua quorundam diligentiam, idem enarrabat Meteliū uictis in Sicilia Poenias triumphatē, unū omnium Romanorum ante currum centum & uiginti captiuos elephantes duxisse. Syllam ultimū Romanorum protulisse pomeriū, quod nunq; prouinciali, sed Italico agro acquisito mos proferre apud antiquos fuit, hoc scire magis prodest, q̄ Auentinū montem extra pomerium esse, ut ille affirmabat, ppter alteram ex duabus causis, aut quod plæbs eo secessisset, aut quod rem auspiciate illo loco aues non addixissent, alia deinceps innumerabilia, quæ aut ficta sunt medicis, aut similia. Nam ut concedas omnia eos fide bona dicere, ut ad præstationē scribant, tamē cuius ista errores inueniunt: cuius cupiditates prement, quem fortiozem, quem iustiozem, quem liberaliorē facient: Dubitare se interim Fabianus noster aiebat, an satius esset nullis studijs admoueri, q̄ his implicari. Soli omnium ociosi sunt, qui sapientiæ uacant, soli uiuunt, nec enim suam tantum ætatem bene tuerunt, omne æuum suo ad iijciunt, quicquid annorum ante illos actum est, illis acquisitum est, nisi ingratis sumus. Illi clarissimi sa-

fast: laterculi.
fast: quorum.

Candes

forte exterrantur

erarum opinonum conditores, nobis nati sunt, nobis uitam preparauerunt, ad res pulcherrimas ex tenebris ad lucem erutas, alieno labore deducimur, nullo nobis saculo interdictum est, in omnia admittimur, & si magnitudine animi egressi humana imbecillitatis angustias libet, multum per quod spaciemur temporis est. Disputare cum Socrate licet, dubitare cum Carneade, cum Epicuro quiescere, hominis naturam cum Stoicis uincere, cum Cynicis excedere, cum rerum natura in consortium omnis aui patiatur incedere, quid nisi ab hoc exiguo & caduco temporis transitu, in illa non toto demum animo, quae immensa, quae aeterna sunt, quae cum melioribus communia. Isti qui per officia discunt, qui se alioque inquietant, cum bene insauerint, cum omnium limina quotidie pambulant, nec ullas apertas fores praterierint, cum per diuersas domos meritoriam salutationem circumtulerint, quotum quocumque ex tam immensa, & uariis cupiditatibus distributa urbe poterunt uidere, quae multi erunt quorum illos aut somnus, aut luxuria, aut inhumanitas submoueat, quae multi qui illos cum diu torserint, simulata festinatione transcurrant, quae multi per refectum clientibus atrium prodire uitabunt, & per obscuros adium aditus profugient, quasi non inhumanus sit decipere, quae excludere, quae multi ex hesterni crapula semisomnes, & graues illis miseris somnum rumpentes, ut alienum expectent, uix alleuatis labijs in susurratum milies nomen, excitatione superbilissima reddent, nos in ueteris officij morari putamus, licet dicamus, qui Zenonem, qui Pythagoram quotidie & Democritum, ceterosque antistites bonarum artium, qui Aristotelem & Theophrastum uolent habere quae familiarissimos, nemo horum non uacauit, nemo non uenientem ad se beatorem, amantioremque sui dimittet, nemo quemquam uacuis a se manibus abire patietur. Non est conueniri, & interdiu ab omnibus mortalibus possunt, horum te mori nemo cogit, omnes docebunt, horum nemo annos tuos conterit, suos tibi contribuit, nullius ex his sermo periculosus erit, nullius amici capitalis sumptuosa obseruatio terret. Feres ex his quae quid uoles, per illos non stabit, quo minus plurimum quantum coeperis, haurias, quae illum felicitas, quae pulchra senectus manet, qui se in horum clientelam contulit, habebit cum quibus de minimis maximisque rebus deliberet, quos de se quotidie consulat, a quibus auditu at uerum sine contumelia, laudetur sine adulatione. Ad quorum se similitudine effingat. Solemus dicere non fuisse in nostra potestate, quos fortiterum parentes, forte nobis duros, nobis uero ad nostrum arbitrium nasci licet, nobilissimum ingeniorum familia sit. Elige in quam asciscij uelis, non in nomen tantum adoptaberis, sed in ipsa bona, quae non sunt sordide nec maligne custodienda, maiora sunt, quo illa a pluribus diuiseris, hi tibi dabunt ad aeternitatem iter, & te in illum locum, ex quo nemo enjctetur subleuabunt, haec una ratio est extendendae mortalitatis, immo in immortalitate uertendae honores & monumenta, quae quid uoluit de decretis ambitio iussit, aut operibus extruxit, cito subruit, nihil non longa demouit uetustas, & mouet ocyus, quod consecrauit. Sapientiae nocere non potest, nulla delebit aetas praesens, & nulla diminuet sequens, ac deinde semper ulterior aliquid ad uenerationem confert. Quoniam quidem in uicino uerfatur inuidia, simplicitas longe posita miratur, sapientis ergo multum patet uita, non idem illum qui ceteros terminus includit, solus generis humani legibus soluitur, omnia illi sacula, ut deo seruiunt, transiit tempus, aliquid hac recordatione comprehendit, instat, hoc utitur, uenturum est hoc percipit, longam illi uitam facit, omnium temporum in unum collatio, illorum breuissima ac sollicitissima aetas est, qui praeceptorum obliuiscuntur, praesentia negligunt, de futuro timent. Cum ad extrema uenerint, sero intelligunt miseri, tam diu se dum nihil agunt occupatos fuisse. Nec est quod hoc argumento probari putes, longam illos agere uitam, quia inter dum mortem inuocant, uexat illos imprudentia incertis affectibus, & incurribus, in ipsa quae metuunt, mortem saepe ideo optant, quia timent. Illud quoque argumentum non est, quod putes diu uicturum, quod saepe illis longus uidetur dies, quod dum ueniat ad conditum tempus coeant, tarde ire horas quaerunt, nam si quando illos deserunt occupationes, in ocio relicta astant, nec quomodo disponant, aut extrahant, sciunt, itaque ad occupationem aliquam tendunt, & quod interiacet, omne tempus graue est, tam me Hercules, quam quando dies muneris gladiatori indictus est. Aut cum alicuius alterius uel sperata uel uoluptatis expectatur constitutum, transilire medios dies uolunt. Omnis illis sperata

sperata rei longa dilatio est, ad illud tempus, quod amanti breue est, & praecipue, breuius quam multo suo uitio, aliunde enim alio transfugit, & consistere in una cupiditate non possunt, non sunt illi longi dies, sed inuisi. At contra quae exiguae noctes uidentur, quas in complexu scortorum aut uitio exigunt. Inde & iam poetarum furor fabulis humanos errores alentium, quibus uisus est Iupiter uoluptate concubitus, & clemeter duplicasse noctes. Quid aliud est uitia incedere, quam auctores illis inscribere deos, & dare morbo, exemplo dignitatis excusatam licentiam, possunt istis non breuissimam uideri noctes, quas tam chara mercantur, diem noctis expectatione perdunt, noctes lucis metu. Ipsa uoluptates eorum trepidae & uarijs terribus inquietae sunt, subitque cum maxima exultatione sollicita cogitatio. Haec quae diu ab hoc affectu reges suam fleuere poterant, nec illos magnitudo fortunae suae delectauit, sed uenturus aliquando finis exterruit, cum per magna camporum spacia porrigeret exercitum, nec numerum eius, nec mensuram comprehenderet, Perlarum rex insolentissimus, lachrymas fudit, quod intra centum annos nemo ex tanta iuuentute super futurum esset, at illis erat ad moturum fatum, ille qui flebat, perditurusque alios in terra, alios in mari, alios in praelio, alios in fuga, & intra exiguum tempus consumpturus illos, centesimum annum timebat. Quid quod gaudia eorum quoque trepida sunt, non enim solidis causis innituntur, sed eadem qua oriuntur, uanitati turbantur. Qualia autem tempus tempore esse, etiam ipsorum confessione misera, cum haec quoque quibus se attollunt, & supra hominem efferunt, parum sincera sunt, maxima quaeque bona sollicita sunt, nec ulli fortunae minus bene quam optime creditur, alia felicitate, ad tuam quae felicitate opus est, & pro ipsis quae successerunt uotis, uota facienda sunt. Omne enim quod fortuito euenit, instabile est, quod altius surrexit, oportunitum est in occasum. Neminem porro casura delectant, miseriam ergo necesse est non tantum breuissimam uitam eorum esse, qui magno parant labore, quod maiore possideant, operose assequuntur quae uolunt, anxij tenent quae affecuti sunt. Nulla interim nunquam amplius reditur temporis est ratio. Nouae occupationes ueteribus substituuntur, spes spem excitat, ambitionem ambitio, miseriarum non finis quaritur, sed materia mutatur, nostri nos honores tulerunt, plus temporis alieni auferunt, candidati laborem destituimus, suffragationes incipimus, accusandi de posuimus molestiam, iudicandi nanciscimur, iudex desijt esse, quaesitor est, aliorum bonorum mercenaria procuratio consensu, suis operibus detinentur, Marium caligo dimisit, consulatus exercet. Quintus dictaturam properat euadere, ab aratro reuocabitur, ibi in Poenos non tantam maturus rei Scipio, uictor Hannibalis, uictor Antiochij, sui consulatus decus, fraterni sponsor, ne per ipsum mora sit, cum Ioue reponetur, ciuiles seruatorum agitabant seditiones, & post fastidiosos a iuene aequos honores iam senem contumacis exitij delectabit ambitio, nunquam deerunt uel felices, uel miserae sollicitudinis causa, per occupationes intercludetur ocium, nunquam agetur, semper optabitur. Exercepe itaque te uulgo Pauline clarissime, & in tranquillo portum non pro atatis spacio in status, tandem recede, cogita quot fluctus subieris, quot tempestates partim priuatas sustinueris, partim publicas in te conuerteris, satis iam per laboriosa & inquietata documenta exhibita uirtus est, experire quid in ocio faciat. Maior pars atatis certe melior Reipu. data sit. Aliquid temporis tui sume etiam tibi, nec te ad segnem, aut inertem quietem uoco, non ut somno & charis turbae uoluptatibus, quicquid est in te indolis uitae demergas, non est istud quiescere, inuenies maiora omnibus adhuc tractatis operibus, quae repositus & securus agites, tu quidem orbis terrarum rationes administrans, tam abstinentem quam alienas, tam diligenter quam tuas, tam religiose quam publicas, in officio amorem consequeris, in quo odium uti tate difficile est. Sed tamen mihi crede, satius est uita suae rationem, quam frumento publici nosse. Istum autem animi uigorem, rerum maximarum capacissimum, a ministerio honorifico quidem, sed parum ad beatam uitam apto, ad te reuoca, & cogita non id egisse te ab atate prima omni cultu studiorum liberalium, ut tibi multa milia frumenti committeretur, maius quiddam & altius de te promiseras, non deerunt & frugalitatis exactae homines, & laboriosa opera. Tanto aptiora exportandis oneribus tarda iumenta sunt, quam nobiles equi, quorum generosam pernicitatem quis unquam graui sarcina pressit. Cogita praeterea quantum sollicitudinis sit, ad tantam te molem obijcere, cum uentre humano tibi

taut delinquit

taut inquit

*

† Alt Vitae

negocium est, nec rationem patitur, nec aequitate mitigatur, nec ulla prece flectitur populus eluriens, modo intra paucos illos dies, quibus. C. Caesar perijt (si quis inferis sensus est) hoc grauissime ferens, quod dicebat populo Romano superstiti, septē aut octo certe dierum cibaria lupere esse, dum ille pontes nauibus iungit, & uiribus imperia ludit, aderat ultimū malorum obsessis quoque alimentorum aegestas, exitium poena, ac fames constitit, & quae famē sequitur rerum omnium ruina, furiosi & externi & infeliciter superbi regis mutatio, Quem tunc animū habuerunt illi, quibus erat mandata frumenti publici cura, ferrum, laxa, ignes, gladium excepturi summa dissimulatione, tantum inter uiscera laetentis mali, tegebant cum ratione. Quaedam enim ignorantibus agris curāda sunt, Cautiā multis moriendi fuit, morbum suum nosse. Recipe te ad haec tranquilliora, tutiora, maiora. Simile tu putas esse, utrum cures ut incorruptum a fraude aduehētium & negligentia frumentū transfundatur in horrea, ne concepto humore uitetur, & concalescat, ut ad mensuram pondusque respondeat, an ad haec sacra & sublimia accedas? sciturus quae materia sit Dijs, quae uoluptas, quae conditio, quae fortuna, quos animū tuum casus expectet, ubi nos a corporibus dimissos natura cōponat. Quid sit quod huius mundi grauissima quaeque in medio sustineat, supra leuia suspendat, in summū ignem ferat, sydera curibus suis excitet. Caetera deinceps ingentibus plena miraculis. Vis tu relicto solo, mente ad ista respicere, nunc dum calet sanguis ingentibus ad meliora eundem est, expectat te in hoc genere uitae multum bonarum, artium amor uirtutum atque usus, cupiditatis obliuio, uiuendi atque moriendi scientia, alta rerum quietes, omnium quidem occupatorum conditio misera est, eorum tamen miserrima, qui ne suis quidem occupationibus laborant, ad alienum dormiunt somnū, ad alienum ambulat gradum, ad alienū comedūt appetitum, (sed ad alienū gradiūt uaticū, & multotiens Tantalū more inter opes & copias positi, quas suas solum uident defectum intolerabilem omnium sibi magis delectabilem patiūtur, amare & odisse res omnium liberrimas iubentur. Hi si uelint scire quibus ipsis uita sit, cogitant ex quota parte, sua sit, cum uideris itaque prae texta. Arti saepe sumpta, cum celebri in foro nomen non inuideris, ista uita damno parantur, ut unus ab illis numeretur annus, omnes annos suos conteret. Quosdam autem cum in summū ambitionis eniterentur, inter prima lucentes aetas relinquit. Quosdam cum in consummationē dignitatis per mille indignationes erupissent, misera subit cogitatio ipsos laborasse in titulū sepulchri. Quorundam ultima senectus dum in nouas spes ut iuuenta disponit, inter conatus magnos & improbos in ualida defecit. Foedus ille quem in iudicio pro ignorissimis litigatoribus grandem natu & imperitae coronae assensiones captantem, spiritus relinquit. Turpis ille qui uiuendo lassus citius quam laborando inter ipsa officia collapsus est, Turpis, quae in accipiendis immorientē ratiōibus, diu tractus risit haeres. Praetere quod mihi occurrit exemplum non possum. Tyrannus fuit ex acta diligentia senex, qui post annū nonagesimū cum uacationem procurationis a. C. Caesare ultro accepisset, componi se in lecto, & uelut exanimē a circūstāte familia plangi iussit. Lugebat domus ocium domini senis, nec sinuit ante tristitiam, quam labor illi suus restitutus est, ideo ne iuuat occupatum mori. Idem plerisque animus est, diutius cupiditas illis laboris, quam facultas est, cum imbecillitate corporis pugnant, senectute ipsam nullo alio nomine grauem iudicant, quam quod illos seponit. Lex a quinquagesimo anno militem non cogit. A sexagesimo senatorem non citat, difficilium homines a se ocium impetrant, quam a lege. Interim dum rapiuntur & rapiunt, dum alter alterius quietem rumpit, dum mutuo sunt miseri, uita est sine fructu, sine uoluptate, sine ullo profectu animi, nemo in conspicuo mortem habet, nemo non procul spes intendit. Quidam uero disponunt etiam illa quae ultra uita sunt, moles magnas sepulchrorum, & operum publicorum dedicationes, & ad rogum munera & ambitiosas exequias. At mehercule istorum funera tanquam nimium uixerint ad faces & cereos ducenda sunt. Non ista corpora firma sunt, si redigas ad conditionē naturae omnia destruentis, & unde editi eodem reuocantis, caduca sunt. Quid enim immortale manus mortales fecerint? seipsum illa miracula, & si qua his multo mirabilia sequentium annorum extruxit ambitio, aliquid quando solo aequata uidentur. Ita est nihil perpetuum, pauca diuturna sunt. Aliud alio modo fragile est, rerum exitus uariantur. Caeterum quicquid coepit & desinit, modo quidam

minantur

ta. mētib.

Eraf. Rote.

Haec addi-
ra sunt a ne-
bulōe quo-
piam.

forte Arrij

minantur interitum, & hoc quod uniuersum, quod omnia diuina humanaeque complexi-
tur, si fas patas credere, dies aliquis dissipabit, & in confusione ueterem tenebrasque dei
merget. Eat modo aliquis, & singulas compleret animas, Carthaginis ac Numantiae Co-
rintique cinerem, & siquid aliud altius cecidit, lamentetur, cum etiam hoc quod non habet
quo cadat sit interiturum. Eat aliquis & fata fatum aliquando nefas ausura sibi non peper-
cisse conquaretur. Quis tam superbae impotentisque arrogantiae est, ut in hac natura ne-
cessitate omnia ad eundem finem reuocantis, se unum ac suos seponi uelit? ruinae ipsi
mundo imminenti aliquam domū subtrahat? Maximum ergo solatium est cogitare id si-
bi accidisse, quod ante se passus sunt, omnesque passuri, & ideo mihi uidetur rerum natura
quod grauissimum fecit comune fecisse, ut crudelitatem fati consolaretur aequalitas. Illud
te quoque non minimum adiuuerit, si cogitaueris nihil profuturum dolorem tuū, nec illi quae
desyderas nec tibi, uoles enim longum esse, quod iturum est. Nam si quicquam tristitia pro-
fecturi sumus, non recuso quicquid lachrymarum fortunae meae superfluit tuae fundere.
Inueniam etiam nunc per hos exhaustos iam fletibus domesticis oculos quod effluat, si
modo id tibi futurum bono est. Quid cessas? conquaremur, atque adeo ipse hanc litē meā
faciam. Iniquissima omnium iudicio fortuna, adhuc uidebaris eum hominem continuisse,
qui minere tuo tantam uenerationē receperat, ut quod raro ulli contingit felicitas, eius
effugeret inuidiam. Ecce eum dolorem quem, saluo Caesare, accipere maximum poterat
impresisti, & cum bene illum undique circumisses, intellexisti hanc partem tantum modo
patere ictibus tuis. Quid enim illi aliud faceres? pecuniam eriperes? nunquam illi ob-
noxius fuit, nunc quoque quantum potest, illum a se obiecit, & in tanta felicitate acquirere
di, nullum maiorem ex ea fructum quam contemptus eius petit. Eriperes illi amicos? sciebas
tamabilem esse se, ut facile in locum amissorum posset alios sustinere. Vnum enim ex
his hunc quos in principali domo potentes uidi, cognouisse uideor, quem omnibus ami-
cum habere, cum expediat magis, tum etiam libet. Eriperes illi bonam opinionem? soli-
dior est haec apud eum, quam ut a te quoque ipsa concuti posset. Eriperes bonam ualitudinem?
sciebas animū eius liberalibus disciplinis, quibus non inuictus tantum, sed innatus est,
sciebat fundatum, ut supra omnes corporis dolores emineret. Eriperes spiritum? quan-
tum nocuisses? longissimum illi æuū ingenij fama promisit. Id egit ipse, ut meliore sui
parte duraret, & compositis eloquentiae praeclearis operibus, a mortalitate se uindicaret,
quod diu fuerit ullus literis honor, quod diu steterit, aut latinae linguae potentia, aut graecae gratia,
uigebat cum maximis uiris, quorum se ingenij uel contulit, uel, si haec uerecundia eius re-
culat, applicuit. Hoc ergo unum excogitasti, quomodo illi maxime posses nocere. Quo
melior enim est quisque, hoc sapienter te consuevit, sine ullo delectu furentem, & inter
ipsa beneficia metuentem. Quantulum erat tibi immunem ab hac iniuria prestare
eum hominem, in quem uidebatur indulgentia tua ratione certa peruenisse, & non ex
tuo morte temere incidisse. Adhuciamus, si uis, ad has quarelas ipsius adolescentis in-
terceptam inter prima incrementa indolem, dignus fuit ille te fratre, tu certe eras dignis-
simus, qui nec ex indigno quidem quicquam doleres fratre. Redditur illi testimonium
æquale omnium hominum. Desyderatur in tuum honorem. Laudatur in honorem. Laudatur in
illo fuit quod non libenter cognosceres. Tu quidem etiam minus bono fratri fuisses bo-
nus, sed in illo pietas tua idoneam nata materiam, multo se liberius exercuit. Nemo po-
tentiam eius iniuria sensit, nunquam ille te fratrem ulli minatus est. Ad exemplum se mode-
stiae tuae formauerat, cogitabatque quantum tu & ornamentum tuorum esses & onus, sus-
fecit ille huic sarcina. O dura fata, & nullis æqua uirtutibus, antequam felicitatem tuam
nosceret frater tuus, exemptus est. Parum autem me indignari scio, nihil est enim diffi-
cilius, quam magno dolori, paria uerba reperire. Iam nunc tamen siquid proficere possu-
mus, fateamur & conquaremur. Quid tibi uoluisti tam iniusta & tam uolenta fortu-
na, tam cito indulgentiae tuae poenituit? quae ista crudelitas est, in medio fratres impe-
tata facere, & tam cruenta rapina, concordissimam turbam imminuere, tam bene stipen-
tam optimorum adolescentium domum, in nullo fratre degenerantem turbare, & si-
ne ulla causa deliberare uoluisti. Nihil ergo prodest innocentia ad omnem legem, ex-
acta nihil antiqua frugalitas, nihil felicitatis summæ potentia, summa conseruata ab-

stinentia, nihil syncerus & tutus literarum amor, nihil ab omni labe mens uacans. Lutget Polybius, & in uno fratre quicquid de reliquis possit metuere, admonitus, etiam de ipsi doloris sui solatijs timet. Facinus indignum luget Polybius, & aliquid propicio doret Caesare, hoc sine dubio impotens fortuna captasti, ut ostenderes neminem contra te, nec a Caesare quidem posse defendi. Diutius accusare fata possumus, stantia dura & inextorabilia, nemo illa conuictio, nemo ssetu, nemo causa mouet, nihil unquam parcat ulli, nec remittunt. Proinde parcamus lachrymis, nihil proficiantibus. Facilius enim nos illis dolerem ad iacet, quam illos nobis reducet. Qui si nos torquet, non adiuuat, primo quoque tempore deponendus est, & ab inanibus solatijs, atque amara quadam libidine dolendi, animus recipiendus est. Nam lachrymis nostris, nisi ratio finem fecerit, fortuna non faciet. Oes aegredum mortales circumspice. Larga ubique flendi & assidua materia. Alium ad quotidianum opus laboriosa aegestas uocat. Alium ambitio nunquam quieta sollicitat. Alius diuitias quas optauerat, metuit, & uoto laborat suo. Alium sollicitudo, alium labor torquet, alium superuestibulum obsidens turba. Hic habere se dolet liberos, hic perdidisse. Lachrymae nobis deerunt, antequam causa dolendi. Non uides qualem uitam nobis rerum natura promiserit, quae primum nascentium hominum ssetum esse uoluit, hoc principio adimur, huic omnis sequentium annorum ordo consentit, sic uitam agimus, ideoque moderate id fieri debet a nobis, quod saepe faciendum est, & respicientes quantum a tergo rerum trifidum imminet, si non finire lachrymas, at certe reseruare debemus. Nulli parcendum est rei magis quam huic, cuius tamen frequens usus est. Illud quoque te non minimum adiuuerit, si cogita ueris nulli minus gratum esse dolorem tuum, quam ei cui praestari uideatur. Torqueri ille te aut non uult, aut non intelligit, nulla itaque eius officij ratio est, quod ei cui praestatur, si nihil sentit, superuacuum est, si sentit, ingratum est, neminem toto orbe terrarum esse, qui delectetur lachrymis tuis, audeat dixerim. Quid ergo quem nemo aduersus te et animum gerit, eum esse tu credis fratris tui, ut cruciatu noceat tibi, ut te uelit abducere ab occupationibus tuis, id est, a studio & Caesare. Non est hoc simile ueri. Ille enim indulgentia tibi tanquam fratri ostendit, & praestitit uenerationem tanquam parenti, cultum tanquam superiori, ille desyderio tibi esse uult, tormento esse non uult. Quid itaque iuuat doloribus intabescere, quae si quis defuncti sensus est, finiri frater tuus cupit, de alio fratre, cuius incerta posset uoluntas uideri, omnia haec non dubie ponerem & dicerem, siue te torqueri lachrymis nunquam desinentibus frater tuus cupit, indignus hoc affectu tuo est, siue non uult uterque uestrum inertem dolorem dimittite. Nec impius frater sic desyderari debet, ne pius sic uelit. In hoc uero, cuius tam explorata pietas est, pro certo habendum est. Nihil esse illi posse acerbius, quam si tibi hic casus eius acerbus est, si te ullo modo torquet, si oculos tuos indignissimos hoc malo sine ullo flendi sine conturbat, idem & exhaurit. Pietatem tuam tamen nihil aequae lachrymis iam inutilibus abducet, quam si cogitaueris, fratribus te tuis exemplo esse debere, fortiter hanc fortunam iniuriam sustinendi. Quod duces magni faciunt, te bus afflictis, ut hilaritatem de industria simulent, & aduersas res, adumbrata laticia abscondant, ne militum animi, si fractam ducis sui mentem uiderint, & ipsi collabantur. Id nunc quoque faciendum est, indue dissimilem animo tuo uultum, & si potes, proijce omnem ex toto dolorem, sin minus, introrsus abde, & contine, ne appareat, & da operam, ut fratres tui te imitent, qui honestum putabunt quodcumque facientem te uiderint, animumque ex uultu tuo sument, & solatium debes esse, & consolator illorum. Non poteris autem horum meroiori ob stare, si tuo induleris. Potest & illa res a luctu te phibere nimio, si tibi ipsi renunciaueris, nihil horum quae facis posse subduci. Magnam tibi personam hominum consensu impoluit, haec tibi tuenda est, circumstant te omnis ista consolantium frequentia, & in animu tuum inquit ac perspiciat, quantum roboris ille aduersus dolorem habeat, & utrum ne tu tantum in rebus secundis indulgere scias, an & aduersas possis uiriliter ferre, obseruabant oculi tui. Liberiora omnia sunt his, quorum affectus tui possunt. Tibi nullum ferretum liberu est, in multa luce fortuna te posuit, oes scient quomodo te in isto tuo gestu res uoluerit, utrum ne statim percussus arma submiseris, an in statu & in gradu steteris. Olim te in altiore ordine & amor Caesaris extulit, & tua studia deduxerunt, nihil te plebeum decet, nihil humile. Quid autem tam humile ac muliebre est, quam consumendum se dolerem comitte

ri comittere, non idem tibi in luctu pari, quod tuis fratribus licet. Multa tibi non permittit opinio de studijs ac moribus recepta, multum a te homines exigunt, multum expectant. Si uolebas tibi omnia licere, non conuertisses in te ora omnium, nunc autem tibi praestandum est, quantum promissisti omnibus illis, qui opera ingenij tui laudant, qui describunt, quibus cum fortuna tua opus non sit, ingenio opus est. Custodes animi tui sunt. Nihil unquam ita potes indignum facere prouecti & eruditi uiri professione, ut non multos admirationis de te sua non poeniteat. Non licet tibi flere immodice, nec hoc tantummodo non licet, nec somnum quidem extendere in partem diei licet, aut a tumultu rerum in otium raris gratia quietis confugere, aut assidua laboriosi officij statione, fatigatum corpus uoluntaria peregrinatione recreare, aut spectaculorum uarietate animu detinere, aut ex tuo arbitrio diem disponere. Multa tibi non licent, quae humillimis in angulo iacentibus licent. Magna seruitus est ex magna fortuna, non licet tibi quicquam arbitrio tuo facere. Audienda sunt tot hominum milia, tot disponendi libelli, tantus rerum ex orbe toto occurrentium congestus, ut possit per ordinem suum principis maximi officium geri ubique animi est. Non licet tibi unquam flere, ut multos flentes audire possis, ut perdicantium, & ad misericordiam mitissimi Caesaris peruenire cupientium, lachrymae prosint tibi, tamen alliciae sunt. Hoc tamen etiam nunc leuiores remedia adiuuabit, cum uoles omnium rerum obliuisci, comitata Caesarem, uide quantum huius in te indulgentiae ssem, quantum industria debeas, interis mundus innititur. Caesari quoque ipsi cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent. Omnium domos illius uigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias, illius industria, omnium uacationem illius occupatio. Ex quo se Caesar orbi terrarum dedicauit, sibi eripuit, & syderum modo, quae irrequieta semper cursus suos explicant. Nunquam illi licet, nec subsistere, nec quicquam suum facere. Ad quendam itaque modum tibi quoque eadem necessitas iniungitur, non licet tibi ad utilitates tuas, ad studia tua respicere. Caesare orbem terrarum possidente, impartiri te nec uoluptari, nec doleri, nec ulli alij rei potes, totum te Caesari debes. Adhuc nunc, quod eum semper praedices, chariorem tibi spiritu tuo Caesarem fore, fas tibi non est, saluo Caesare, de fortuna quaeri, hoc incolumi, salui tibi sunt tui, nihil perdidisti, non tantum secos oculos tuos esse, sed etiam latas oportet. In hoc tibi omnia sunt, hic pro omnibus est. Quod longe a sensibus tuis prudentissimis praesentibus abest, aduersus felicitatem tuam parum gratus es, si tibi quicquam (hoc saluo) flere permittis. Monstrabo etiam nunc, non quidem firmiter remedium, sed familiarius, siquidem de domo receperis, non erit tibi metuenda tristitia. Nam quam diu numerum tuum intueberis, nullum illa ad te inueniet accessum. Omnia in te Caesar tenebit, cum ab illo discesseris, tunc uelut occasione data insidiabitur solitudini tuae dolor, & requiescenti animo tuo paulatim irrepet. Itaque non est quod ullum tempus uacare pariaris a studijs, tunc tibi litera tuae tam diu ac fideliter amata, gratiam referant, tunc te illa antistitem & cultorem suum uirum dicent, tunc Homerus & Virgilius tam bene de humano genere meriti, quam de omnibus & de illis meruisti, quos pluribus notos esse uoluisti, quam scriplerant, multum tecum moreretur, tutum hic erit omne tempus, quod illis tuendum comiseris, tunc Caesaris tui opera, ut per omnia saecula domestico narrentur praconio, quantum potes compone. Nam ipse tibi optime forandis, condendisque gestas, & materia dabit & exemplum. Non audeo te usque eo producere, ut fabellas quoque & Ctesiopeos longos intentatum Romanis ingenijs opus solita uenustate conentas. Difficile est quidem, ut ad haec hilariora studia tam uehementer percussus animus, tam cito possit accedere. Hoc tamen argumentu habeto iam corrobore rati eius & redditi sibi, si poterit se a seuerioribus scriptis ad haec solutiora producere. In illis enim quibus agrum eum adhuc, & secum reluctante aduocabit ipsa rerum, quas tractabit aueritas, haec quae remissa fronte commendanda sunt, non feret, nisi cum sibi cum omni parte constiterit. Itaque debebis eum seueriore materia primu exercere, deinde hilariore tempore perare. Illud quoque magno tibi erit leuamento, si saepe te interrogaueris, utrum ne meo nomine doleo, an eius qui decepsit. Si meo, petit me indulgentem iactatio, & incipit dolor, hoc uno excusatus, quod honestus est, cum ad utilitatem respicit a pietate desistere. Nihil autem magis bono uiro conuenit, quam in fratris luctu calculos ponere. Si illius noie de

† AR: Aefo/
peos logoa

leo necesse alterutrum ex his duobus esse iudicē. Nam si nullus defunctis sensus est, euasit omnia frater meus uitae incōmoda, & in eum restitutus est locū, in quo fuerat anteq̃ nasceret, & exers omnis mali, nihil cupit, nihil patitur. Quis iste est furor: pro eo me nūq̃ doli dolere delinere, qui nūq̃ doliturus est? Si est aliquis defuncti sensus, nūc animus fratris mei uelut ex diutino carcere emissus, tādē sui iuris & arbitrij gestit, & rerum naturā spectaculo fruitur, & humana omnia ex superiore loco despiciit, diuina uero quorū rationem tādū frustra quaeriat, propius intuetur, quid itaq̃ eius desyderio maceror, qui aut beatus aut nullus est: Beatum deslere inuidia est, nullum demētia. An hoc te mouet, quod uidetur ingentibus & ingratibus, & maxime circumfusis bonis caruisse. Cum cogita ueris multa esse quae perdidit, cogita plura esse quae nō timet. Non ira eum torquebit, nō morbus affliget, non hospitio lacestet, non edax & inimica semper alienis processib⁹ inuidia conlectabitur, non metus sollicitabit, non leuitas fortunae cito munera sua transferentis inquietabit. Si bene composes plus illi remissum, q̃ ereptum est. Non opibus fruetur, non tua simul ac sua gratia, non accipiet beneficia, nō dabit. Miserum putas q̃ ista amisit: an beatum quod nō desyderat: mihi crede, is beator est, cui fortuna superuacua est, q̃ is cui parata est. Omnia ista bona quae nos speciosa, sed fallaci uoluptate delectant pecunia, dignitas, potentia, aliaq̃ complura, ad quae generis humani caeca cupiditas obstupescit, cum labore possidentur, cum inuidia conspiciuntur, eosq̃ ipsos quos exornant & premūt plus minantur q̃ profunt, lubrica & incerta sunt, nūq̃ bene tenētur, nam ut nihil de tempore futuro timeatur, ipsa tamen magnae felicitatis tutela sollicita est. Si uelis credere altius ueritatem intuentibus, omnis uita supplicium est. In hoc profundū inquietumq̃ proiecti mare, alternis aestibus reciprocam, & modo alleuās nos, subiectis in cremenis, modo maioribus damnis deserens, assidueq̃ iactans, nūq̃ stabili consistimus loco, pendemus & fluctuamur, & alter in alterum illidimur, & aliquādo naufragium facimus, semper timemus in hoc tam procelloso, & in omnes tempestates exposito mari, nauigantibus nullus portus nisi mortis est. Ne itaq̃ inuideris fratri tuo, quiescit tandem liber, tandem tutus, tandem aeternus est, superstitem Caesarem, omnemq̃ eius prole, superstitem te cum omnibus habet fratribus, anteq̃ quicq̃ ex suo favore fortuna mutaret istantem adhuc illam & munera plena manu congerentem reliquit, fruitur nunc apertis & libero caelo, & humili atq̃ depressio in eum emicuit locum, quisquis ille est, qui solutus uinculis animas beato recipit linu: & nunc libere uagatur, omniaq̃ rerum naturae bona cum summa uoluptate perspicit: Erras, non perdidit lucem frater tuus, sed securiorem sortitus est. Omnis illud nobis cōmune est iter, quid fata deslemus: nō reliquit ille nos, sed antecessit, magna felicitas est, in felicitate mori. Est, mihi crede, magna felicitas in ipsa felicitate moriendi, nihil ne in totum quidem diem certi est, quis in tam obscura & inuoluta ueritate diuinat: utrum ne fratri tuo mors inuideat, an consuluerit: Illud quoq̃ quae iusticia in omnibus rebus necesse est te adiuuet cogitantem, non iniuriā tibi factā, quod talem fratrem amisisti, sed beneficium datum, quod tādū pietate eius tibi uti fruiq̃ licuit.

* Iniquus est, qui muneris sui arbitrium danti non reliquit. Auidus, qui non lucri suo habet quod accepit, sed damni, quod reddidit. Ingratus est, qui iniuriā uocat finem uoluptatis. Stultus, qui nullum fructum esse putat bonorum, nisi praesentium, qui nō & in praeteritis acquiescit, & ea iudicat certiora quae abierunt, quia de illis ne desinant nō est timendum. Nimis angustat gaudia sua, qui eis tantūmodo quae habet ac uidet, frui se putat, & habuisse eadem pro nihilo ducit, cito em nos omnis uoluptas relinquit, quae fluit & transit & pene anteq̃ ueniat, auferetur. Itaq̃ in praeteritū tempus animus mittendus est, & quicquid nos unq̃ delectauit reducendum, ac frequenti cogitatione pertractandū est, longior fideliorq̃ est memoria uoluptatum, q̃ praesentia. Quod habuisti ergo optimū fratrem, in summis bonis pone, non est quod cogites quanto diutius habere poteris, sed quādiu habueris, rerum natura illū tibi sicut caeteris fratribus, sua nō mancipio dedit, sed cōmendauit, cum usum esse deinde repetit, nec tuā in eo satietate secuta est, sed suam legem. Si quis pecuniā creditam soluisse se moleste ferat, eam praesertim cuius usum gratuitum acceperit, nōne iniustus uir habebitur: Dedit natura fratri tuo uitam, dedit & tibi, quae suo iure usa fuit, a quo uoluit debitū suū cit⁹ exigat, nō illa in culpa est, cui⁹ nota erat cōditio, sed mortalis

Portus nauigantium mors est.

sed mortalis animi spes auida, quae subinde quid rerum natura sit obliuiscitur, nec unquā fortis suae meminit, nisi cum admonetur. Gaude itaq̃ habuisse & tam bonū fratrem & usum fructum eius, q̃ quis breuior uoto tuo fuerit, boni consule. Cogita iucundissimū, quod habuisti, humanū quod perdidisti. Nec enim quicq̃ minus inter se cōsentaneum est, q̃ illi quem moueri, quod fidi talis frater parum diu contigerit, non gaudere quod tam contigerit, at inopinātū ereptus est, huiusmodi credulitas decipit, & in eis quae diligit, uoluntaria mortalitatis obliuio. Natura nulli se necessitatis suae gratiam futuram esse testata est. Quotidie praeter oculos nostros transeunt notorum ignotorūq̃ funera, nos tamē aliud agimus, & subitum id putamus esse, quod nobis tota uita denunciat futurum. Non est itaq̃ ista factorum iniquitas, sed mentis humanae prauitas insatiabilis rerū omnium, quae indignatur inde se exire, quo admissa est precario. Quanto ille iustior, q̃ nunciata filij mortem, dignam magno uiro uocem emisit. Ego cum genui, tum moriturus scui, proflus nō mireris ex hoc natum esse, qui fortiter mori posset, non accepit tanq̃ nouū nunciū filij mortem. Quid est enim noui, hominē mori, cuius tota uita nihil aliud q̃ ad mortem iter est, ego cum genui, tum morituros scui. Deinde adiecit rem maioris & prudentiae & animi huic rei sustuli omnes, huic rei tollimur, quisquis ad uitam editur, ad mortē destinatur. Gaudeamus ergo eo quod datur, reddamurq̃ id cum reposemur, alium alio tēpore facta comprehendat, neminē praeteribunt. In prociūto stet animus, & id quod necesse ē, nūq̃ timeat, quod incertum est, semp̃ expectet. Quid dicam duces ducumq̃, pgenies, & multus aut cōsulatus cōspicuos, aut triumphis sorte defunctos innoxorabili, tota cum regibus regna, populiq̃ cum gentibus tulere fatum suū. Omnes immo omnia in ultimū diem spectant, non idem uniuersis finis est. Alium in medio cursu uita deserit, alium in ipso aditu relinquit, alium in extrema seruitute fatigatū iam & exire cupientē uix emittit, alio quidem atq̃ alio tempore, omnes tamen in eundem locū tendimus. Vtrū ne stultius sit nescio, mortalitatem ignorare, an impudentius recusare. Agedum illa quae multo ingenij labore tui celebrata sunt, in manus sume, utriuslibet autoris carnia, quae tu ita resoluisti, ut q̃uis structura illorum recesserit, pmaneat tamen gratia. Sic enim illa ex alia lingua in aliam translata sunt, ut quod difficillimū erat, omnes uirtutes in alienam te orationem secuta sint, nullus erat in illis scriptis liber, qui nō plurima uarietatis humanae, incertorumq̃ casuū, & lachrymarum ex alia atq̃ alia causa fluctium exempla tibi suggerat, lege quo spiritu ingentibus intonuueris rebus, Pudebit te subito deficere, & ex tanta orationis magnitudine desciscere, ne cōmiseris, ut quisquis extēplo, ac modo scripta tua mirabatur, quærat quomodo tam grandia, tamq̃ solida, tam fragilis animus conceperit. Potius ab istis, quae te torquent, ad hæc tot & tanta quae consolantur conuertere, ac respice optimos fratres, respice uxorem, filium respice. Pro omnium horum salute, hac tecum portione fortuna decidit. Multos habes in quibus acquiescas. Ab hac te infamia uindica, ne uideatur omnibus plus apud te ualere unus dolor, q̃ hac tam multa solatia. Omnes istos una recum percussos uides, nec posse tibi subuenire, immo etiam ultro expectare, ut a te subleuentur intelligis, & ideo quanto minus in illis doctrina, minusq̃ ingenij est, tanto magis assistere te necesse est communi malo. Est autem hoc ipsum solatij loco, inter multos dolorem suum diuidere, qui quia dispensauit inter plura, exigua debet apud te parte subidere. Non desinam totiens tibi offerre Caesare, illo moderante terras & ostendente, quanto melius beneficijs imperium custodiatur, q̃ armis. Illo rebus humanis praesidente, non est periculum, ne quid perdidisse te sentias, in hoc uno tibi satis praesidij, satis solatij est. Attolle te & quotiens lachrymae suboriuntur oculis tuis, totiens illos in Caesarem dirige. Siccabuntur maximi & clarissimi conspectu numinis. Fulgor eius, illos ut nihil aliud possint aspiciere perstringet, in se haerentes detinebit. Sic tibi quem tu diebus intueris ac noctibus, a quo nunquam de ijs animum cogitandum est, hic contra fortunā aduocatus, nec dubito cū tāta illi aduersus oēs suos sit mauerudo, tātaq̃ indulgentia, q̃ multis iam solatijs tuū istud uulnus obduxerit, nōnulla quae dolori obstaret tuo cōgesse sit. Quid porro ut nihil horū fecerit, nōne, prius ipse cōspectus p se tantūmodo, cogitatusq̃ Caesar maximo solatio tibi est: Dij illum Deaq̃ omnes terris diu commendent, At faciant, ut quādiu mortalis erit, nihil ex domo sua mortale esse sentiat. Rectorem Ro-

mano

Drusilla, is homo qui non magis dolere quam gaudere principaliter posset, conspectu, conversationemque civium suorum profugit, exequiisque sororis suae non interfuit, iusta sorori non praestitit, sed in albano suo cessit, ac foro & advocatis, & huiusmodi alijs occupationibus acerbissimi funeris eleuabat mala. Proh pudor imperij, principis romani lugentis sorore alea solatium fuit. Idem ille Caius furiosa incostantia, modo barbam, capillisque submittens, modo Italiae ac Siciliae oras errabundus pmetiens, & nunquam satis certus utrum lugeri uellet, an coli sororem. Eodem enim tempore quo templa illi constituebat, ac puluinarum, eos qui parum inuesti fuerant, crudelissima afficiebat animaduersione. Eadem enim intemperie animi aduersarum rerum ictus ferebat, qua secundarum elatus euentu, supra humanum intumescerebat modum. Procul istud exemplum ab omni romano uiro aut lectum fuit, aut intepetibus uacare lusus, aut furdum ac lualioris foeditate irritare, aut alienis malis oblectare minime humano solatio. Tibi uero nihil ex consuetudine mutandum tua. Quonia quidem ea instituit amare studia, quae optime & felicitate extollunt & facillime minuunt calamitate, eademque & ornamenta hominum maxima sunt & solatia. Nunc itaque studiis tuis immergere, acris nunc illa tibi uelut munimenta animi circunda, nec ex ulla tibi uelut tui parte, inueniat introitu dolor. Fratris quoque tui produc memoriam aliquo scriptorum monumento tuorum. Hoc enim unum est rebus humanis opus, cui nulla tempestas noceat, nulla consumat uetustas. Caetera quae constructione lapidum & marmoreas moles, aut terrenos cumulos in magna eductos altitudinem constant, non propagant longam diem, quippe & ipsa intereunt. Immortalis est ingenij memoria hanc tuo fratri largire in hac eum colloca, & melius illum diutino semper consecrabis ingenio, quam irrito dolore lugebis. Quod ad ipsam fortunam pertinet, etiam si nunc agi apud te causa eius non potest. Omnia illa quae nobis dedit, ob hoc ipsum quod aliquid eripuit, inuisa sunt. Tunc tamen erit agenda cum primum aequiore te illi iudicem dies fecerit, tunc enim poteris in gratiam cum illa redire. Nam multa prouidit quibus hanc emendaret iniuriam. Multa etiam nunc dabit quibus redimat. Denique ipsum quod abstulit, ipsa dederat tibi. Noli ergo contra te ingenio uti tuo, noli adesse dolori tuo. Potest quidem eloquentia tua, quae praua sunt approbare, pro magnis rursus magna attenuare, & ad minima ducere. Sed alio ista uires seruet suas, nunc tota se in solatium tuum conferat. Sed tamen dispice, ne hoc iam quoque sit superuacuum. Aliquid enim a nobis natura exigit, plus uanitate contrahitur, nunquam autem ego a te, ne ex toto mareas exigam. Et scio inueniri quosdam durae magisque fortis prudentiae uiros, qui ne gent doliurum esse sapientem. Hi uero uidentur nunquam in huiusmodi calum incidisse. Alioquin excidisset illis fortuna superbam sapientiam, & ad confessionem eos ueram etiam inuitos compulisset. Satis praesliterit oratio si id unum ex dolore, quod & superest & abundat exciderit. Nam hunc quidem nullo omnino esse cum patiat, nec sperandum ulli, nec concupiscendum est. Hunc potius modum seruet, qui nec impietatem imitetur, nec insaniam, & nos in eo teneat habitum, qui & pia mentis est, nec mota. Fluant lacrymae, sed aedem desinat, trahantur ex imo pectore gemitus, sed ibidem & finiantur. Sic rege animum tuum, ut & sapientibus te approbare possis & fratribus. Effice ut frequenter fratris tui memoriam tibi uelis occurrere, ut illum & sermonibus celebres, & assidua recordatione repraesentet tibi. Quod ita denique consequi poteris, si tibi memoria eius iucundam magis quam fletibilem feceris. Naturale est enim ut semper animus ab eo refugiat, ad quod cum tristitia reuertitur. Cogita modestiam eius, cogita in rebus agendis solertiam, in exequendis in dultriam, in promissis constantiam. Omnia dicta eius ac facta & alijs expone, & tibi met ipse commemora. Qualis fuerit cogita, qualisque sperari potuerit. Quid enim de illo non tuto sponderi fratre possit. Haec utcumque potui longo iam situ obsoleto, & hebetato animo composui, quae si aut parum respondeat ingenio tuo, aut parum mederi dolori uidebuntur, cogita quod non possit is alienae uacare consolationi, quem sua mala occupatum tenent, & quod non facile latina eius uerba homini succurrant, quem barbarorum inconditus, grauisque fremitus circumsonat.

Libri de breuitate uita finis.

N

ISI te Martia scirem tam longe ab infirmitate muliebris animi quam a caeteris uitis recessisse, & mores tuos uelut antiquum aliquod exemplar aspicere, non audeo obuia ire dolori tuo, cui uiri quoque libenter haerent & incubunt. Nec spem accepissem, tam iniquo tempore, tam iniquo iudice, tam inuidioso crimine, posse me officere, ut fortunam tuam absolueres. Fiducia mihi dedit, exploratum iam robur animi, & magno experimento approbata uirtus tua. Non est ignotum qualem te in persona patris tui gesseris, quem non minus quam liberos dilexisti. Excepto eo, quod non optabas superstitere, nec scio an & optaueris. Permittit enim sibi quaedam contra bonum morem magna pietas, mortem acrem uti cordi patris tui quantum poteris inhibuisti. Postquam tibi apparuit inter Salamannos satellites illam unam patriae seruitutis fugam, non fauisti consilio eius, sed detulisti manus uicta, fudistique lacrymas palam, & gemitus deuorasti, quae non tamen hulari fronte texisti. Et hoc illo saeculo, quo magna pietas erat, nihil impie facere. Ut uero aliqua occisio temporis dedit, ingenium patris tui, de quo sumptum erat supplicium, in usum hominum reduxisti, & a uera uindicta morte, ac restituisti in publica monumeta liberos, quos uir ille fortissimus sanguine suo scripserat, optime meruisti de Romanis studijs. Magna illorum pars arserat, optime de posteris, ad quos uenit incorrupta rerum fides, auctori suo magno imputata, optime de ipso cuius uiget, uigebitque memoria quam diu fuerit in precio Roma. Nosti, quam diu quisque erit, qui reuerti uelit ad acta maiorum, quam diu quisque erit qui uelit scire quid sit uir Romanus, qui subactis iam ceruicibus omnium, & ad syllam, non iugum adauctus, indomitus quid sit homo ingenio, animo, manu, liber. Magnam uero uerulam detrimentum. R. P. coeperat, si illum ob dictas partes pulcherrimas in obliuionem correptum, in aloquentiam & libertatem non eruisset. Legitur, flos in manus hominum in pectora receptus, uetustate nullam timet. At illorum carnificum cito saecula quoque quibus solis memoriam meruerunt tacebunt. Haec magnitudo animi tui uetuit me ad sexum tuum respicere. Uetuit ad uultum quem tot annorum continua tristitia, ut semel obduxit, tenet. Et uide quam non surrepam tibi, nec furtum facere affectibus cogitem. Antiqua mala in memoriam reduxi, & uis scire hanc quoque plagam esse sanandam, ostendi tibi aequae magni uulneris cicatricem. Alij itaque molliter agunt & blandiuntur. Ego conflagere cum tuo meroore constitui, & defessos exhaustosque oculos, si uerum audire uis, magis iam ex consuetudine quam ex desiderio fluentes continebo, si fieri poterit fauente te remedijs tuis, sin minus, uel inuita teneas, licet & amplexeris doloris tuum, quem tibi in filij locum superstitem fecisti. Quis enim erit finis? Omnia in superuacuum tentata sunt. Fatigatae allocutiones amicorum, auctoritates magnorum, & affinium tibi uiuorum studia, haereditarium, & paternum bonum, furdas aures irrita, ac uix ad breuem occupationem proficientes solatio transeunt. Istud idem naturale naturae temporis quod maximas erumnas componit, in re una uim suam perdidit, tertius iam praeterijt annus, cum interim nihil ex illo impetu cecidit, renouat se, & corroborat quotidie luctus, etiam sibi ius mora fecit. Eoque adductus est, ut putet turpe desinere. Quaedam uero omnia uitia penitus insidunt, nisi dum surgunt oppressa sunt, ita quoque tristitia & miseria & in se fauientia ipsa nouissime acerbitate pascuntur, & fit infelicis animi, praua uoluntas dolor. Cupissem itaque primis temporibus ad istam curationem accedere, leuior medicina fuisset, oriens adhuc restingenda uis. Vehementius contra inueterata pugnantum est. Nam uulnerum quoque sanitas facilis est, dum a sanguine recentia sunt, tunc & uruntur & in altum reuocantur, & digitos scrutantium recipiunt, ubi corrupta in malum uirtus se uerterunt, difficilius curantur. Non possum nec per obsequium, nec molliter assequi tam durum dolorem. Frangendus est.

Scio a praecipis incipere omnes qui monere aliquem uolunt, & in exemplum desinere. Mutari hunc interim ordinem expedit. Aliter enim cum alio agendum est.

p 2 Quosdam

Erasmus Ro.
Stilus arguit
hoc opus non
esse Senecae,
tamen doctum.
Nec ut
des absolutum.

† At salamannum.

Quosdam ratio ducit. Quibusdam nomina clara opponenda sunt, & auctoritas, quæ liberum non relinquit animi ad speciosa stupenda. Duo tibi ponam ante oculos maxima & sexus, & sæculi nostri exempla. Alterius femina quæ se tradidit ferendæ dolori. Alterius quæ pari affecta casu maiore damno, non tamen dedit longum in se malis suis dominium, sed cito animum in sedem suam reposuit. Octauia & Livia. Altera foror Augusti, Altera uxor, amiserunt filios iuuenes, utraq; spe futuri principis certa. Octauia Marcellum, cui & auunculus & socer incumbere coeperat. In quæ omnis imperij reclinaret, adolecentem animo alacrem, ingenio potentem, sed frugalitatis continentiaq; in illis aut anis aut opibus non mediocriter admiranda, patientem laboris, uoluptatibus alienum, quæ tuncq; imponere illi auunculus, & ut ita dicam, inædificare uoluisse latatum, bene legerat nulli cessura ponderi fundamenta. Nullum finem per omne uitæ suæ tempus fletu gemendiq; fecit. Nec ullas admisit uoces, salutare aliquid afferentes. Nec auocari quidem se passa est, in tenta in unâ rem, & toto animo affixa. Talis per omnem uitam fuit, qualis in funere. Non dico enim, non est ausa cõsurgere, sed alleuari recusans, secundum orbitatem iudicantis lachrymas amittere. Nullam habere imaginem filij charissimam uoluit, nullam sibi fieri mentionem. Oderat omnes matres, & in Liviã maxime furebat, quia uidebatur ad illius filium transisse, sibi promissa felicitas tenebris & solitudini familiarissima. Ne ad fratrem quidem respiciens. Carmina celebrandæ Marcelli memoriæ composita, alioq; studiorum honores reiecit, & aures suas aduersus omnem solatium clausit, a solennibus officijs seducta, & ipsam magnitudinis fraternæ nimis circumluentem fortunam exola, defodit se & abdidit. Assidentibus liberis nepotibus lugubrem uestem non deposuit, non sine contumelia omnium suorum, quibus saluis orba sibi uidebatur.

Dia Livia amiserat filium Drusum magni futurum principem, iam magnum ducem. Intrauerat ipse penitus Germaniã, & ibi signum Romani fixerunt, ubi uix ullos esse romanos notum erat, in expeditione ter decesserat, ipsi illam hostibus ægrum cum ueneratione, & pace mutua prosequentibus, nec optare quod expediebat audentibus, accedebat ad hanc mortem, quam ille pro Republica obierat, Ingens ciuium prouinciarumq; & totius Italiæ multitudo Esidae per quam effusis in officium lugubre mancipijs, colonisq; usq; in urbem ductum erat fumus triumpho simillimum. Non licuerat matri ut filij oscula gratumq; extremi sermonem oris hauriret, longo itinere reliquias Drusi sui prosecuta, tot per omnem Italiã ardentibus rogis, quasi toriens illum amitteret irritata. Ut primum tamen intulit tumulo simul & dolorem suum posuit, nec plus doluit q̄ aut honestum erat, aut Cæsare, aut æquo maius, non desijt itaq; Drusi sui celebrare nomen, utiq; illum sibi priuatim publiceq; representare, & libentissime de illo loqui, de illo audire, cum memoriam alterius uix nemo potest retinere & frequentare, qui illam tristitem sibi reddit, elige itaq; utrum exemplum putas probabilius si illud prius sequi uis, eximis te numero uiuorum. Auertaberis & alienos liberos & tuos. Ipsumq; desiderabis triste matris agmen occurrere. Voluptates honestas permittas tanq; parum decoras fortunæ tuæ reijciens, inuisam habebis lucem, & ætati tuæ quæ non præcipitet te q̄ primum & finiat, infestissima eris. Quod turpissimum effraenissimum q̄ est animo tuo, in meliore noto parte, ostendes te uiuere nolle, mori non posse. Si ad hoc maximum femina exemplum applicueris, moderati ac mitius, q̄ eris in erumnis nec te tormetis macerabis. Quæ enim maior est amentia, poenas a se illicitas exigere, & mala sua augere. Quam in omni uita seruasti, morum probitatem & uerecundiam, in hac quoq; præstabis. Etenim quaedam & dolendi modestia, illum ipsum iuuenem dignissimè me, quietum semper nominatum, cogitatuq; faciet. Meliore pones loco, si matri suæ qualis uiuus solebat hilarisq; & cum gaudio occurrit.

Nec te ad fortiora ducam præcepta, ut humano ferre humana iubeam modo, ut ipse funebri die oculos suos exsiccem. Ad arbitrium tecum ueniam. Hoc inter nos quaeretur, utrum magnus esse debeat an perpetuus non dubito quin Livia Augusta, quam familiariter coluisti magnum tibi placeat exemplum. Illa te ad suum concilium uocat. Illa in primo furore cum maxime impatientes, ferocesq; sunt miseræ se consulero philosopho uiri sui præbuit, & multum eam rem profuisse sibi

confessa plusq; Romanum quem nolebat tristem tristitia sua facere, plusq; Augustum qui subducto altero auunculo titubabat. Nec luctu suorum inclinandus erat, plusq; Tyberium filium, cuius pietas efficiebat, ut in illo acerbo & defeto gentibus funere, nihil sibi nisi numerum deesse sentiret. Hic ut opinor aditus illi fuit, hoc principium apud femina opinionis suæ custodem diligentissimum usq; in hunc diem Livia, quantum quidem ego sciam, assiduus uirtutis comes, cui non tantum quæ in publicum emittunt uocata, sed omnes qui sunt secretores animorum nostrorum motus, dedisti operam ne quid esset, quod in te quisq; reprehenderet. Nec id in maioribus modo obseruasti, sed in minimis, ne quid faceres, cui famam uberrimam principum iudicem uelles ignoscere. Nec quicq; perulchris existimo fastigio collocatis, q̄ multarum rerum ueniam dare, & nullius petere. Seruandus itaq; tibi in hac re tuus mos est. Ne quid committas quod minus aliter factum uelis.

Deinde rogo atq; obsecro, ne te difficilem amicis, & intrastabilem præstes. Non est enim quod ignores omnes hos nescire, quemadmodum aliquid loquantur coram te de Druso, An nihil, ne aut obliuio clarissimi iuuenis illis faciat iniuriam, aut mentio tibi, cum secedimus, & in unum conuenimus, facta eius dictaq; quanto meruit suspectu celebramus, coram te altum nobis de illo silentium est. Cares itaq; maxima uoluptate, filij tui laudibus, quas non dubito quin uel impendio uitæ, si potestas detur, in aut omne sis prorogatura, quare patere, immo accerse sermone quibus ille narretur, & apertas aures præbe ad nomen memoriãq; filij tui, nec hoc graue dixeris cæterorum more qui eiusmodi casibus partem mali putant, audire solatia. Nunc incubuisti tota in alteram partem, & oblita meliorem fortunam tuam, quæ deterior est aspicias. Non conuertisti te ad conuictus filij tui, occursum iucundos, non ad pueriles dulcesq; blanditias. Non ad incrementa studiorum. Vltimam illam faciem rerum præmis. Illi tanq; ipsa per se parum horrida sit, quicquid potes congeris. Ne obsecro te concupieris peruersi simam gloriam, infelicissimam uideri.

Simul uero cogita non esse magni animi se rebus prosperis fortem gerere, ubi secundo cursu uita procedit. Nec gubernatoris quidem artem, tranquillum mare & obsequens uentus ostendit. Aduersi aliquid incurrat oportet, quod animum prober. Proinde ne submiseris te, immo contra sige stabilem gradum, & quicquid onerum supra cecidit sustine, primo duxat strepitu cõtenta. Nulla re maior inuidia fortunæ fit, q̄ æquo animo. Post hoc ostendit illi filium incolumem, ostendit ex amisso nepotes. Tu uero illic Martia negocium actum, tibi aureus asse dit, & mutata persona consolatus est, sed puta Martia creptum tibi amplius q̄ unq; ulla mater amiserit. Non permulceo te, nec extenuo calamitate tuam. Si fletibus fata uincuntur, conferamus. Eat omnes inter luctus dies, noctem sine somno tristitia consumat, ingerantur lacerato pectori manus, & in ipsam faciem impetus fiat. Atq; sese omni genere seuitia, profecturus mœror exerceat. Sed si nullis planctibus defuncta reuocantur, sed fors immota, & in æternum fixa, nulla miseria mutat & mors tenuit quicquid abstulit, desinat dolor q̄ perit. Quare regamur nec nos ista uis transuerfos auferat. Turpis est nauigij rector, cui gubernacula fluctus eripuit, qui fluctuantia uela deseruit, permittit tempestati nauem. At ille uel in naufragio laudandus, quem obruit mare clauum tenentem & obnixum.

Etenim naturale desiderium suorum est. Quis negat q̄ diu modicum est: nam in discessu non solum amissionem charissimorum necessarius morus est, & firmissimum quoq; animorum contractio. Sed plus est quod opinio adijcit, q̄ quod natura imperauit. Aspice mutorum animalium, quæ concitata sunt desideria, & tamē q̄ breuia. Vaccarum uno die alteroue mugitus auditur. Nec diutius equarum uagus ille amensq; discursus est, feræ cum uestigia catulorum cõflectata sunt, & sylvas per uagata, cū sepe ad cubilia expilata redierint, rabie itra exiguū tēpus extingunt. Aues cum stridore magno inanes nidos circumfremunt, intra momentum tamen quietæ, uolatos suos repetunt. Nec ulli animali longum foetus sui desiderium est, nisi homini, qui adest dolori suo, nec tantum quantum sentit, sed quantum constituit afficitur. Ut scias autem non esse naturale luctibus frangi, primum magis foeminas q̄ uiros, magis barba

